

JOANNIS FABRICII
ORATIO
INAUGURALIS DE
UTILITATE, QUAM
THEOLOGIAE...

Johann Fabricius

VIRIS

GENEROSIS, MAGNIFICIS, MAXIME
STRENVIS AC PRVDENTISSIMIS,

DNN.

DVVMVIRIS,
TRIVMVIRIS,
SEPTEMVIRIS,

& cæteris Inclutæ Reipublicæ Norimb.

SENATORIBVS,

^{optimis}

PATRIÆ PATRIBVS,

DOMINIS ET MÆCENATIBVS

Suis devotè ac submissè colendis

JOANNES FABRICIUS

SALVTEM AC FELICITATEM

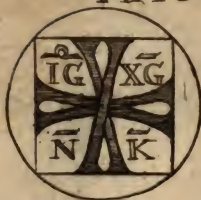
QUum post beatum optimè de Studiis tam Philosophicis
quàm Theologicis meriti Joannis Conradi Dürri obi-
tum, munus in Academia Altdorffina publicè docen-
di, Vestra, PATRES PATRIÆ, benignitate, mihi in
Italia adhuc commoranti demandatum, literaq; Vocationis,
Vestro jussu atq; auctoritate scripta, ad me perlata essent, sta-
tim, cœnfusus erat, non modo de regressu in Patriam, sed etiam de
materia Orationis Inauguralis cogitare cœpi. Et sortè for-
tuna in Itinerarium meum incidenti, quaq; in Germania, cum
Superiore tum Inferiore, nec non in Belgio, & Italia nota ve-
ram, relegenti, visum est, haud malè facturum, si fructum,
quem è tali peregrinatione habere potest Theologia Cultor, in-
dicarem atque ostenderem. Verùm mox deprehendens, mul-
titudine rerum me obrui, atq; Orationem, si pergerem, in vo-
lumen excreturam; relictus Germania Belgiq; terminis, intra
solius Italia fines me continui. Attamen nec de hac etiam o-
mnia, qua Sacrarum Musarum filius utilitati atq; ornamen-
to esse possunt, adducere, sed potissima duntaxat delibare
licuit: quando enim alias ad finem per ventum esset Orationis?
Sed & quò prolixior ea fuisset, eò plus olei & opera perdidis-
sem: Nam (ne Vos infortunium meum celem, DOMINI
faventissimi) conscriptam in Italia usq; ad Exordium, &

cum aliis rebus, quæ in Itinere necessaria sunt, hippoperæ inclis-
sam, furaces nescio cuius manus, viâ inter Augustam Vinde-
licorum & Norimbergam mediâ, mihi abstulere: Vt adeo po-
stea actum agere, & Orationem denuò componere coactus
fuerim. Quod quidem valdè mihi laboriosum fuit, ne dicâ du-
rum, quoniam nec Itinerarium ad manus erat, nec inde peti-
ta Excerpta; illud enim in Italia tum hærebat, hæc verò juxta
cum Oratione perierant. Veruntamen Deo duce, memoriaq;
feliciter & argumenta & res, quibus illa quasi exemplis illu-
strantur, suggerente, ita successit labor, ut mox renatam &
quasi repertam Orationem meam cernerem. Quumq; po-
stea prædicti quoq; Itinerarii liber allatus esset, Inscripti-
ones & alia lectu digna exinde depromere, atq; adeo Notas,
quæ Orationi lumen fœnerarentur, adjicere licuit lubuitq;. Vo-
bis autem, MÆCENATES atq; PROMOTORES
optimi, utrumq; illud, utpote Academici mei laboris primi-
tias, offero jam & consecro, ut publicum gratitudinis obser-
vantiaq; erga Vos mea exstet monumentum; ac Divinum
Numen pariter veneror; det atq; conseruet VOBIS, quic-
quid ad perpetuam Patriæ Salutem, pacatum & tranquil-
lum Regimen, diuturnam corporum Sanitatem, veram ani-
morum Letitiam, & magnum Illustrium Familiarum
Vestrarum Decus atq; Augmentum potest facere.

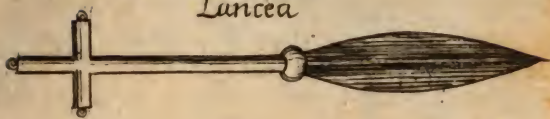
Altdorffl è Museo Idibus Maji A. C.

MDCLXXVIII.

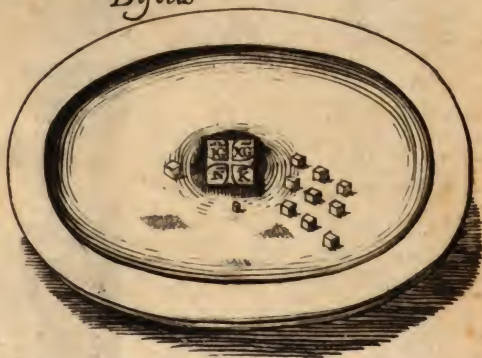
I. Sanctus Panis
ΑΓΙΟΣ ΑΡΤΟΣ

II. ΛΟΓΧΗ
Lancea

III. ΔΙΣΚΟΣ
Discus

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

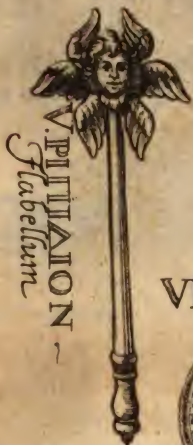
ИЗДА II
С. П. А. S. P. A.

ИЗДА III
С. П. А. S. P. A.

IV.

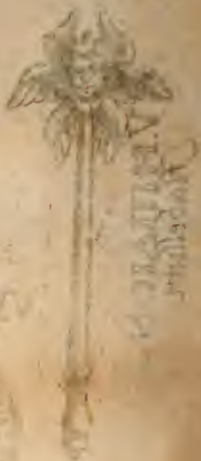
VII. Num.

III. Num.

MILSA N

Quo
de c
osfor
nis f
o m
um
le ii
obse
nte
mos
eru
Eud
at.
Sa
Cul
mar
ost
nic

PROGRAMMA.

L. S. E. O.

Sapiens quidam inter complura memorabilia dicta etiam hoc habet: *Cui Peregrinatio dulcis est, amara Patria: Cui dulcis Patria, amara Peregrinatio.* Quod si quis ita nudè et crudè accipere, atque inde colligere vellet, eos qui peregrè abeunt, Patriæ oſores, adeòque nullum omninò Peregrinationis fructum eſſe, næ is alienam accuratiſſimo Viro mentem affingeret, & magnū ſtatueret abſurdum: Locutus enim iſ eſt non de omnibus, ſed de iis tantum, qui leges ac fines peregrinandi non obſervant; & omnes omnium temporum Sapientes multiplicem Peregrinationi utilitatem animosè adjudicârunt, aut Ipſi etiam ei operam dederunt, quemadmodum de Homero, Orpheo, Eudoxo, Democrito, Pythagora & Platone conſtat. Certè non Civilis tantum Prudentiæ, ſed & Salutaris Scientiæ ac laudatiſſimæ Philoſophiæ Cultoribus utiliſſimam illam eſſe ac fructuoſiſſimam, haud facilè quiſquam dubitaverit: At de noſtris Theoſophiæ Studioſis fortè non adeò liquida res eſt, utrum iis expediat, abſoluto ſtudio-

A

rum

rum suorum curriculo oras adire atque perlustrare peregrinas, præcipuè si earum incolæ à nobis in Religione dissentiant, quales hodiè præter alios sunt Itali. Mihi quidem examinatis hinc inde rationibus videtur, *Iter Italicum Theologiae Studiosis multum commodi asferre*, idq; Oratione Inaugurali, pro recepta consuetudine, Lectionibus publicis præmittenda ostendere conabor, atq; ad eam Diei crastinæ hora nona antemeridianam in Auditorio Majori benevolè audiendam omnes Musarum fautores, singulatim verò

Magnificum DN. RECTOREM,

Per illustrem & Generosissimum DN. BARONEM,

Excellentissimos PATRES ACADEMICOS,

Clarissimos DIVINÆ pariter atque HUMANÆ SAPIENTIAE CVLTORES

Nobilissimosque & Ornatissimos DNN. STUDIOSOS

observanter, officiosè, humaniter

invito, rogo, expecto

tanti favoris atque amoris nunquam immemor
futurus

JOANNES FABRICIUS S. THEOL. P. P.

P. P. Altdorff I D. iv. Martii A. O. R.

M. D. C. LXXIIX.

Oratio.

ORATIO.

Magnifice DN. RECTOR,

Excellentissimi PATRES ACADEMICI,

Clarissimi, Nobilissimi atque Pereximii MVSA-
RVM CVLTORES,

FAVTORES atque AMICI honoratissimi,
suavissimi.

E Quidem si liberum esset, partes Oratoris jam sive in me recipere, sive à me remove, hoc potius quam illud facturum essem; idque non sine ratione. Nam si vos, qui ad audiendum convenistis, & partim jam præditi estis magna eruditione, partim ad eam adspiratis, nil expectatis nisi eruditum, vereor ut expectationi vestræ satisfacere possim, qui eruditionem non tam in me reperio, quam in aliis colo atque veneror. Deinde locum hunc semper à perfectis Oratoribus caluisse memini, in quorum numerum absit ut ego me referam, qui in arte dicendi, Latine cum primis, jam diu non exercitatus fui, imò, si quid in ea valui, quum in hoc essem Athenæ, postea apud exteros pæne didici, & linguæ barbaræ studio (ita enim Italicam respectu Latinæ, more veterum appellare liceat) sensim sine sensu barbariem mihi contraxi. Attamen dicendum mihi est hodie, coram Vobis, Auditores, hoc ipso in loco, idque ex recepta consuetudine, quæ nemini ad Lectiones publicas aditum permittit, nisi aliqua iis oratione proluserit. Quantumvis igitur nec locum hunc eleganti sermone ornare, nec auribus Vestris exquisitoris doctrinæ nectar propinare valeam, spero tamen fore, ut lubentes me audituri sitis, quoniam Consuetudini Vestræ, ceu fas & æquum est, me submitto, atque ejusmodi argumentum

tractaturus sum, quod non Theologis tantum ac Theologiæ Studio-
sis, sed & reliquarum Facultatum tum Doctoribus tum Discipulis,
nisi omnia me fallunt, auditu jucundum erit. Dumenim demonst-
rare conabor aliquot argumentis, Theologiæ Candidato iter Italicum
multum utilitatis asserre, adeoque neminem, qui sacris literis ope-
ram navans ejusmodi iter suscipit, aut inde revertitur, si cætera
rectè se gesserit, propter id culpandum, sed potius laudandum esse,
licebit pariter inserere, quæ & reliquos delectare, si non juvare, pos-
sint. Agite ergò, Auditores omnium Ordinum honoratissimi, im-
plete spem meam, & vacivas mihi aures præbete.

*Iter Itali-
cum Theo-
logiæ Stu-
dio utile
est*

Non uno, sed multis modis Peregrinatio per Italiam instituta
S. Theologiæ Studio utilis atq; salutaris esse potest. Vt a-
deo mihi non tam de argumentis pro ea conquirendis anxie
laborandum sit, quàm hoc potius agendum, ut eorum habeam de-
lectum, & potissima saltim percurram.

*I.
ad Ritus
& Super-
stitiones
adversa-
rum Ec-
clesiarum
observan-
das*

Primum autem hoc mihi dabitis, Auditores, Theologiæ alu-
mnus non sive modò, sed & aliarum Ecclesiarum ritus atque cere-
monias, imò & superstitiones adversarum partium cognitas habere
debere; quandoquidem ei sive in suggestu sive in Cathedra docturo
frequens de istis disserendi offeretur occasio. Vbi verò fertilior ea-
rum seges est, quàm in Ecclesia Græca & Romana, quam utramque
Italia hodiè sinu suo fovet, hanc quidem, ut Mater, illam verò, ut
Noverca?

Græcorum templum ingredienti, oculosque huc illuc circum-
ferenti statim occurrunt multæ Divorum *imagines*, non (ut apud
Pontificos) sculptæ, sed pictæ tantum, aut (*a*) levi sculptura effictæ:
ab illis enim tanquam à Deo prohibitis religiosè abstinent, hisce in-
terim divinum cultum præter Dei mandatum deferentes. Peculia-
rem etiam modum in *Divorum Salutatione* observant: Ante enim
quàm certum locum occupet, in medio templi consistunt, facie versus
Sanctuarium versa, nec unico sanctæ crucis signo contenti vel decem
aut triginta faciunt manu fronti, pectori genibusque admota, &
cum tanta corporis agitatione & dejectione capitis, ut metuas, ne
aut cerebrum effundant, aut spinam dorsi distrumpant. *Sacra* eorum
potissimum consistunt in Missa & precibus vespertinis, nec minùs
quàm apud Pontificios in lingua populo ignota fiunt: Græci enim
hodierni linguam veterem, qua sacra eorum officia, atque ipsa etiam
Scriptura sacra & S. S. Patrum libri constant, non magis intelligunt,
quàm

quàm Italarum quispiam Latinam, aut nos Belgicam. Apud eos, qui Venetiis sunt, ne unica quidem toto anno habetur concio, quia (ut ipsi ajunt) Ecclesia non habet, unde Concionatorem alere possit. Mirum sanè! quum habeat, unde cereos ad Sacra & Processiones compararet, & aliquot Sacerdotes alat, qui modulando & sacrificando officium peragunt. *Missam* quotidie celebrant, sed semel duntaxat, nec publice, sed in abscondito, in Sanctuario nimirum, quod interjecto pariete à reliquo Chori separatur. Est ibi Altare, atque ad latus ejus dextrum Mensa Propositionis, in qua Eucharistiæ fit præparatio. Panem adhibent fermentatum, eumque à Sacerdotis uxore aut alia quadam muliere, quæ non sit impura, coctum, cui effigies crucis impressa, cum sex literis Græcis majusculis, quæ hoc significant: *ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΣ ΝΙΚΑ*, *Iesus Christus vincit*; Idque (b) Sigillum nuncupant. Postquam igitur Diaconus sanctum discum, in quo panis reponitur, ad sinistram præparavit, calicem verò & alia ad dextram, Sacerdos panem sumit in sinistram, dextra verò (c) lanceam, & cum ea signum crucis faciens super Sigillum dicit ter: *In memoriam Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi*. Et statim infigit lanceam in dextram partem Sigilli, eamque discindit, mox idem faciens in sinistra, & superiore atque inferiore parte. Porro immittens sanctam lanceam ex obliquo dexteræ partis Oblatæ extollit sanctum panem, ut significet sublatam de terra vitam Christi; postea eum ponit in disco supinum, immolationis indicandæ causa; & pungit in dextra parte sancta lancea, ad denotandum id, quod Christo mortuo fecit unus militum, qui lancea sacratissimum ejus latus perfodit. Hic jam Diaconus infundit in sanctum calicem vinum & aquam simul. Et Sacerdos particulas è sacro pane cuspide lanceæ erutas (d) in sancto disco secundum ordinem ponit, majorem quidem in memoriam B. Virginis Mariæ, minores in honorem Sanctorum, rursusque minores pro demortuis suis, pro seipso & pro quibus vult viventibus, memorato cujusque nomine. Atque omnes istas particulas educit ex uno pane: Si verò plures fuerint à populo oblati, è secundo effodit eam, quæ Matri Servatoris nostri, è tertio eas, quæ Sanctorum gloriæ, è reliquis eas, quæ defunctis, sibi quæ aliis viventibus concredendæ sunt. Mox (e) asteriscum suffumigatum super panem ponit, sacra tribus velis contegit, capiti imponit manibusque tenet, atque ita præferente calicem Diacono, è porta Propositionis exit, & facta sinuosa per Chorum via (ut memoria delati ad sepulchrum corporis

poris Christi repræsentetur) per Scevophylacii portam rursus ingreditur, & Missam ad Altare, reliquis extra Sacrarium Sacerdotibus *arrispora* concinentibus, sulcipit peragitque. Vbi imprimis observandum est, quod, sicut Diaconus alterem & vela à sanctis removet, & (f) flabello super ea reverenter ventilat, ne sacra symbola à muscis conspurcentur, præterea circa Sacram Mensam sive Altare suffumigat, & è Diptychis sive duabus tabulis, Mortuorum & Vivorum ibi descriptorum memoriam agit, factaque jam consecratione, ad fidei fervorem denotandum, aquam fervidam vino miscet, & finita Missa particulas panis sancti, quas *arrispora* appellant, vel ipse populo distribuit, vel distribuendas Episcopo exhibet; ita Sacerdos post benedictionem hostiam eleveit, in quatuor partes diffingat, in calicem immittat, & mysteria Eucharistiæ in calice ita commixta, beneficio (g) cochlearis parvuli (cujus manubrium tenue & oblongum, crucicula in extremitate ornatum est) communicare volentibus simul dispenseit. Mitto jam alios ritus, quos iidem Græci in *Hebdomada Magna* & præcipuis *festis* usurpant, inprimis festo Paschatis, quo Episcopus sacris vestibus operose induitur, Evangelium ab eodem sub porta Sanctuarii, & duobus Sacerdotibus, altero in media, altero in ultima templi parte stantibus prælegitur, & ad singulos versiculos, postquam signum campana datum est, extra sanctam ædem pulveris nitrati accensione lætitiæ tonicrua eduntur; & denique Osculum Pacis exercetur, ita quidem, ut Sacerdoti primario & genas & frontem, & manum, quemque ea tenet. codicem Evangelii, reliquis omnia præter genas, at Laicis non nisi Evangelium & manum Episcopi basiare, mutuaque sibi invicem oscula figere liceat.

Apud *Maronitas* quoque sive Syros (quales Romæ reperiuntur) miras observes ceremonias, præcipue *die Palmarum*, quo Palmæ loco olivam candelulis cereis plenam, atque ad Altare positam, suavi modulatione præmissa, in templo circumferunt, & in suo loco repositam, quotquot adsunt, hominibus diripiendam exponunt. Hic dum quisque egregium ramum decerpere nititur, alter alterum vel longè protrudit, vel planè in terram projicit: alius pro oliva aërem capit, alius manum à candelulis ustam cum clamore retrahit, & tandem omnis cœtus in risum, imò vero cachinnum solvitur, ut crederes, non in Domo Dei te esse, sed in theatro.

Quod *Pontificia Ecclesia ritus* attinet, illorum quidem plurimi aliis in locis cerni possunt, in ipsa etiam nostra Vrbe patria, at

non omnes, nec ullibi melius quàm Romæ, unde tanquam rivuli è fonte profluxerunt. In horum censum refero *ceremonias in Capella Pontificis* usitatas, quarum pænè nullus est finis; (*h*) *Creationes* sive *Sanctorum* sive *Beatorum*; consecrationem plantentularum cæreæ, quæ à figura Agni ipsis impressa (*i*) *Agnus Dei* appellantur; (*k*) *Rosa & Gladii Benedictionem*; celebrationem (*l*) anni *Jubilæi*, & quæ um potissimum instituuntur *Processiones* tam in honorem Sancto-um, quàm ad recipiendos peregrinos; & ea denique, quæ in *Die Cæna Domini* sive Viridum quotannis fiunt, ubi Papa habitu Pontificali amictus & super porticum Basilicæ D. Petri sedens, prælecta Cardinali Archi-Diacono Bulla Cœnæ Domini, qua miseri nos, scilicet! cum aliis quibuscunque ab ipso dissentientibus & tyrannidem ejus recusantibus, (*m*) excommunicamur, cereum ardentem ex alto projicit, ut indicet, ita se fulmine adversarios suos tactos velle; quod tamen illi non inagis sentiunt, ac brutum aliquod Jovis ficti-ii. Mox Idem tredecim peregrinis, candida veste amictis, dicam- e, ad imitationem Christi? non pedes lavat, sed pedem duntaxat extrum, imò ne hunc quidem lavat, sed pauxillo aquæ rosacæ aspergit, iisque (*n*) nummo aureo & argenteo donatis, ad mensam autissimis epulis instructam ita ministrat, ut fastus potiùs luxusque quàm humilitas inde eluceat. O cœcam superstitionem! Sed ex- nãgis se nobis conspiciendam præbet, quando jam è Vaticano Ba- licam D. Petri ingredimur. Vbi primum occurrit (*o*) *Porta san- ta*, quam ipse Pontifex in principio anni Jubilæi aperit, ut per eam intrantes, & certum precum numerum recitantes, Divosque & Di- as salutantes veniam peccatorum consequantur: Hinc simplex lebecula magna cum devotione, & nonnulli genibus flexis intrant: deinde in medio templi *S. Petrus*, ex ære formatus, qui sedens pe- em alterum è pallio profert, tam dura interim cervice ac fronte deò superciliosa, ut superbum potius Dictatorem esse jures, quàm umilem Apostolum, nec satis certò dixeris, ex amore, an ex metu ceca gens pedem ejus exosculetur: In Choro aut *Cathedra* (si cre- ere fas est) *S. Petri*, quæ ære inaurato obducta à nobilissima (*p*) eclesiæ Veteris Doctorum quadriga, Athanasio, Chrysostomo, Ambrosio & Augustino sustentatur, & imminentem habet Spiri- um, maximo Angelorum numero cœlestibusque splendoribus nctum: opus sanè magnificum & ob sumptuosam elegantiam val- è æstimandum, sed idem superstitiosum atque ob adumbratio- nem

nem infallibilitatis Pontificis abominandum. Similes sunt *aliorum Sanctorum effigies* sive pictæ sive sculptæ, quæ vel in eodem vel in reliquis templis visuntur, quorum quisque ut certi mali averruncus aut Medicus populo adorandus proponitur; (q) *Septem Templorum visitationes*; (r) *Processiones* solennes, & Ascensio per (s) *Scalam sanctam* non pedibus, sed genibus fieri solita, ut nescio quod meritum apud Summum & corporalium & Spiritualium bonorum Largitorem inde consequantur. Multa jam haberem dicenda de *Æde Lauretana*, in cujus medio (s) ædícula, aut cella potiùs, longa pedes circiter 40. lata 20. altitudine paululum latitudinem superante, marmoreis parietibus pulcherrimè cælatis forinsecùs veltita, ipsa autem (ut intrinsecus videre licet) è coctis lateribus saxisq; ineleganter constructa, & muri ejus crebro attritu lævigati, veterique pictura obducti sunt, quæ supernè multis locis manet. In illis, quod templi fores spectat, latere fenestra est, qua ingressus Angelus D. Mariæ Virginei partus nuntium tulisse fertur; contra fenestram caminus neque amplius neque ornatus; post Altare, Virginis Filium sinistra manu amplexantis, dextra sustentis statua colitur, à S. Luca (ut ajunt creduli) è cedro sculpta oblitaque coloribus, & unà cum cella sive ædícula Nazaretho in Dalmatiam, ac porro in hunc locum Angelorum manibus advecta. Sed fallor, an superstitionis hæc regia est? Huc enim omnis pænè Europa, quæ Sanctorum cultui, Pontificiæque religioni addicta est, confluit, & à Diva illa, si Medici aut ars aut voluntas deficit, petit auxilium & quasi non sufficeret superstitionem gratis colere, quisque pro facultatum suarum modulo munus aliquid deponit; quò cum & Principum atque Monarcharum ingentia dona à multis jam inde annis accefferint, factum est, ut maximus stupendusque thesaurus fuerit collectus. Ex his, quæ hætenus dicta sunt, satis (nî fallor) apparet, Theologiæ cultori, si Ritus & Ceremonias, imò & Superstitiones aliarum Ecclesiarum notare velit, in Italia minimè deesse materiam, adeoque iter illuc institutum hac in re fructu suo neutiquam carere. Neque est, quod fortè credatis superstitiosas ejusmodi res ac ceremonias absq; simulatione, & quæ hinc oritur conscientiæ læsione observari non posse: nemo enim est, qui nos templo arceat, etiam si nec aquaustrali nos adspergamus, nec signum crucis faciamus, nec in genua procumbamus; dummodo à loco, in quo sacra fiunt, aliquantò simus remotiores, nec ea pro deridiculo habeamus. Quæ libertas nisi

si concessa nobis esset, tantum abest, ut Theologiæ Candidato eiusmodi observationes tanquam utiles commendarem, ut potius um inde magnopere retraherem atque impedirem.

Deinde si eundem Historiarum, & inprimis tam Sacrarum quam profanarum cognitionem habere oportet, ubi quælo eam melius vel hauriat, vel de hausta confirmabitur, quàm in ipsa illa terra, ubi Ecclesia Christi olim floruit, & Imperii Romani sedes fuit? Et quod Antiquitates Ecclesiasticas attinet, illas Peregrinatoroster non in ultima Italia quærendas habet, sed in medio etiam, non & principio ejusdem invenire potest. Nam ubi Germania ab Ælunia terminatur, pandit se Vrbs circumcirca montibus altissimis cincta, & Athesi flumine irrigata, in cujus templo Cathedrali Romanæ Ecclesiæ filii, præsentibus etiam Cæsaris Regumque Letatis, librum illum procuderunt, qui Pontificiæ Religionis hodiè Palladium est, atque ab Vrbe & (†) Congregatione ibi habitæ Concilium Tridentinum dicitur. Venetiis in vestibulo Templi D. Marci (†) lapis loquitur quadratus, quid *Papa Alexander III.* fecerit Frederico Barbarossæ Imperatori, quod nimirum in terram ibi prostratum Monarcham pede conculcaverit, verbis hisce adjectis: *Suscepit aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Quæ historia, Sapientissimorum Senatorum jussu dicam, permissu? (*) denuò depicta cernitur in augustissimo Palatii Duclis loco, qui Consilium Magnum dicitur, & Justitiæ, quæ Veritatem complectitur, sedes est. Ipsa autem pictura, ut curiositati stræ satisfaciam, ita se habet: Papa stans, brachiisque à Veneto Duce & Cardinali quodam suffultis, pede sinistro cervicem operatoris gradibus Solii Pontificii incumbētis comprimit, in quoque, quasi Hoc ipsi agendum esset, superbos oculos intendit, magna hominum multitudine sacram tragœdiam pariter spectante. Sed nos à tam tristi spectaculo ut faciem avertamus, Bononiam prosciscimur, ubi in eorum templo, qui Servorum nomen sibi imposuerunt, urceus monstratur lapideus, haud ineleganter cælatus & nobus manubriis instructus, trium vel quatuor summum mensurum, isque pro *una ex hydriis Cana Galilæa* venditur; Sed nos ulæ huic non credimus, qui aliunde scimus, illas longè capaciores fuisse. *Ariminum* jam sequitur, Vrbs non tam à nupero terræ relictæ, quàm à Concilio inclyta, quod ibi olim habitum. Vbi autem? Sicilis sanè quæstio, quam tribus abhinc annis ne doctissimi quid-

II.

ad notandum Ar-
ticultum
Ecclesiasticas

dem è tribus Collegiis Viri decidere potuerunt ; Canonicus autem quidam Ecclesiæ Cathedralis admodum senex respondit, celebratum id fuisse ad mœnia eo in loco, qui Italica in lingua *Il Cortile della Gagliana* hodiè vocetur. Ita sæpe fit, ut qui exterarum rerum notitiam magno studio sibi comparant, in historia patria hospites sint atque infantes. Haud procul inde pagus est exiguus, at magno insignitus nomine : nam CATHOLICA dicitur, eo quod Arianorum secta invalescente, Catholicis Episcopis aliquandiu refugium præbuit atque domicilium, sicut (y) ex Inscriptione, quam Ecclesiolæ murus prætereuntium oculis subjicit, discere licet. Inde jam ad Urbem pergitur, quæ olim Caput Mundi audivit. Sed ante quàm eam intremus, transeundus est nobis *Pons Milvius*, Tiberino amni superstratus, & vel propterea notandus, quod Constantinus M. Maxentiû ibi superavit, & Ecclesiæ Christianæ constantem atque æternam contra Ethnicos persecutores libertatem acquisivit. In ipsa autem Vrbe, DEVM immortalem! quantus Antiquitatum Sacrarum est numerus! Hic sub Basilica D. Petri considera mihi, Viator Sacer, Ecclesiam à prædicto Constantino exstructam, & dic, annon hodiernus fastus à veteri simplicitate multum differat, recentioresque Pontifices eam sepelire voluisse dicendi sint, quod vastissimam novæ Basilicæ molem superstruxere? Nec prodigalitatis, sed Cæsareæ Magnificentiæ signum est *Baptisterium* ejusdem Constantini, quod è vivo & eleganti marmore confectum. Dumque jam vicini sumus Matri Ecclesiarum Romanarum, Basilicæ Lateranensi, age ingrediamur, visuri non *caput Zacharia* Sacerdotis; aut *calicem*, è quo venenum illæsus hausit S. Joannes Apostolus; aut *catenam*, qua vinctus Romam deductus fuit; aut *indusolum*, quod Maria Virgo filio suo texuit; aut *lintheum*, quo Christus Discipulorum lotos pedes siccavit; aut *arundinem*, qua capiti ejus spinea corona impacta; aut *purpuram*, qua amictum Pilatus Judæis exhibuit; aut *spongiam*, quam aceto repletam sitienti carnifices porrexerunt; nec *aquam cruore* permixtam, quæ è Christi latere effluxit; nec *lintheum*, quo vultus ejus, cùm in sepulcrum conderetur, obtectus; nec *alterum*, quo sursum supplicium perpetiens fuit velatus, nec *mensam*, super qua Paschalem agnum cum Discipulis sumpsit; nec *sanguinem* à Joanne profusum, nec *capita* deniq; SS. Apostolorum *Petri & Pauli*: nam quis de veritate harum reliquiarum nos certos reddat? Sed *Sellam* illam, in qua (ut ex ipsis Pontificiis multi Scriptores confitentur)

centur) postquam foemina Virum mentita, & in Papam electa, ore in via partum edidisset, Pontificibus recens electis genitalia uere attrectata, ne scilicet eadem fraus denuò fieret. In porticu quidem Ecclesiae proximo duæ adhuc visuntur *porphyretica* cum Sede perforata; in quibus, ceu Marcellus refert, Archi Episcopus Coryrensis, ex ordine sedit Pontifex, ut acciperet & restitueret claves Laterani; sive (2) ut humilis originis suæ admoneretur, quam etiam ob causam Chorus cecinit: *Suscitans de pulvere egenum, & de stercore erigens pauperem, ut sedeat cum Principibus, & Solium gloria teneat;* Unde & Sellæ (sit venia verbo) *stercoraria* dictæ. At illa ipsa, quæ ad explorandum sexum adhibita perhibetur, alibi quærenda est, nec à multis inde annis amplius usurpatur, ob eam, credo, rationem, quam Joannes Pannonius Episcopus Quinqueecclesiensis duplici hoc expressit disticho:

Non poterat quisquam referantes athera claves

Non exploratis sumere testiculis.

Cur igitur nostro mos hic jam tempore cessat?

Ante probat quod se quilibet esse Virum.

Quò & illud Marulli pertinet de Innocentio II X. è Cibonum familia oriundo:

Quid quaris testes, sit mas an femina Cibo?

Respice patorum, pignora certa gregem.

Atque nunc quidem nobis sufficiat vidisse Sellas istas duas & Stercorarias: ex istis enim facillè imaginari nobis possumus, qualis nam certitudo illius, quam *Probaticam* appellare liceat, facies atque figura sit. Age igitur, mi Viator, proripiamus nos hinc ad alia observanda. Ex Historia Sacra sine dubio didicisti, in exercitu M. Aurelii contra Marcomannos pugnantis fuisse Legionem Christianorum, quæ precibus per Christum ad verum & unicum Deum fuis sibi & reliquis copiis pluviam ad sedandam sitim, hostibus autem vehementem grandinem, ignem & flumina, quibus perirent, impetravit, inde LEGIO FULMINATRIX dicta: nec te latebit, Christianos sub ethnicis Imperatoribus, dum persecutionum procellæ sæviebant, sub terris latuisse, repertos autem sive bestiis objectos, sive aliis cruciatibus absumptos: scies etiam, *Candelabrum aureum* & *Tabulas Moysi* à Tito Vespasiano è Judæa in Italiam transportatas; & Sanctissimos Christianæ Religionis athletas, *Petrum* & *Paulum*, non in iaculis modò habitos, sed etiam cruce & gladio interemptos esse.

Ecce omnia hæc tibi proponit Roma: nam (aa) historia de Legionē fulminatrice, præclarissimum fidei Christianæ monumentum, in illa vægrandi Antonini Columna, quæ firmo hodiernum pede stat, ab ipsis Ethnicis sculpta est, in qua probè notandum, milites illos Christianos in Scutis suis Signum crucis habere: Ad Christianorum habitationes subterraneas, (bb) Sanctoque Hieronymo, quum adhuc puer esset, & Studiorum causa Romæ degeret, Diebus Dominicis frequentatas, (cc) in & extra Urbem aditus patet: Locus ubi Christiani cum bestijs pugnantē ludum idololatriæ coacti sunt facere, est (dd) Amphitheatrum illud celebre, cujus rudera adhuc miramur: Cæterum ubi tot Martyrum myriades sanguinem & vitam profuderunt, illa est regio, quæ templo D Pauli imminet, & *Campus Martyrum* dicitur: Effigies autem vera (ee) tam Candelabri aurei, quàm Tabularum Moſis marmoris, quo Arcus constat Titi Vespasiani, incisa est: & (ff) Apostolorum carcer ad radices Capitoli, locus autem supplicij, diversus est; nam Petrus crucifixus dicitur aut (gg) in Janiculo, aut in eo Vaticani loco, in quo deinde pia fidelium manu sepultus est, ac toto terrarum orbe celeberrima constructa ejusdem Basilica cernitur; Paulus verò capite amputatus (hh) ad Aquas Salvas: Quod dum memoro, pariterque innocentium virorum merita æstimo, sacer quidam horror me invadit; quemadmodum & fieri solet in contemplatione ingentis illius (ii) *Petra Cæjetana*, quæ si non diffiliit (ut Pontificij quidam dicunt) in die mortis Christi, quando petreæ Judaicæ omnipotente Dei manu disruptæ fuere, tamen hiatu suo, quasi aperto ore saxea Christianorum quorundam corda inclamat, increpat atque dilacerat.

& profanas.

Jam si ea spectare placet, quæ Antiquitatum prophanarum numero inferri debent, nihil est, quod Theologiæ alumnus in itinere Italico jure meritoque desiderare queat. Nam in diversis Italiæ civitatibus, præcipue autem in Urbe, quondam Terrarum Domina, aut propè eam exhibentur *Therma*, *Naumachia* loci, *Circi*, *Theatra*, *Amphitheatra*, *Arcus Triumphales*, *Aqua ductus*, *Columna*, *Obeischi*, *Mausolæa*, *Prætoria* & *Templa Gentilium*, è quibus ferè integra in hodiernum usque diem perdurant duo illa, quorum alterum (kk) Baccho dicatum fuit, alterum Diis ac Deabus Vniversis, Græco nomine (ll) *Pantheon* appellatum. (mm) *Rubiconem*, si lubet, minore quàm Julius Cæsar fecerat, periculo transire potes. (nn) In foro *Ariminenſi* lapis erectus tibi dicit, Cæsarem in ipso stantem milites allocutum

allocutum fuisse, eosque ad arma contra æmulos suos capeffenda animasse. *Capuanam* regionem, quæ invictissimum aliàs Ducem Hannibalem deliciis superavit, absque detrimento peragrarè licet, nam inculta est hodiè, atque eremo, quàm voluptatum habitaculo, similior. Pisæ vas marmoreum publicè ostendunt columnæ ophiticæ impositum, quod, (oo) ut subscriptus titulus refert, fuit *mensura tributum*, quod Cæsari olim tributaria Civitas pendebat. (pp) Patavinum Prætorium custodit (qq) *Cineres Livii*, Historiarum Patris, & (rr) *Lapidem Cessionis Bonorum*, in quo, qui solvendo non erant, nudis natibus sedere: Genua (ss) *Rostro*, quod hodiè in toto Orbe unicum reperias, tanquam incomparabili trophæo superbit, idque armamentarium ingressuris conspiciendum porrigit, quasi omnia, quæ intus sunt, cimelia præ hoc contemneret: & Torcellæ, Venetiarum Insularum haut ultima, fenestris templi Cathedralis affixas etiam nunc habet duas sat densas *valvas*, quæ è vivo saxo excisæ eas Barbarorum irruptiones, quum tormenta bellica nondum essent nata, sanè eludere poterant. Huc fortè etiam quis referret *picturam* illam, quæ in *Palatii Veneti aula*, à quatuor portis nomen ferente, conspicitur, ita quidem, ut Dux Serenissimus solio insidens & Consiliariis suis Senatoribusq; stipatus duos ante se stantes audiat Legatos, quos (tt) vulgò ajunt ab Illustri Magistratu Norimbergensi, Leges Tutelares petendi causa, missos fuisse. Verùm hoc non nisi humani cerebri figmentum est: petita enim atque impetrata sunt Leges istæ non per Legatos, sed literis; (uu) nec qui de publicis Venetorum picturis peculiarem in lingua Italica librum scripsit, illam de Norimbergensi, sed de Legatione alicujus Status Veneti interpretatur: Quod sanè cum habitu Legatorum, qui in tabulæ picturæ visuntur, eleganter convenit; amicti enim sunt togis longis, pelliceam fimbriam habentibus, quibus Doctores, qui plerumque Oratorum munere funguntur, in illis terris uti solent. Sed quid tam diu de Antiquitatibus Puteolanis & Bajensibus nihil dicimus? Neapoli Puteolos eunti transeunda est illa *Crypta*, quæ à vicina Urbe, *Neapolitana* dicitur: opus sanè admirandum, quo Græci (ut videtur) Cumis habitantes, ut recta Neapolin ire possent, montem Pausilypum ad passus circiter mille pertorarunt: Nihil (ut *epist. 57.* Senecæ verbis utar) *illo carcere longius, nihil illis faucibus obscurius; quæ nobis præstant, non ut per tenebras videamus, sed ut ipsas, Cryptæ huic (si Servio & communi hominum relationi credimus) super-*

impositum est Pöetarum principis *Virgilii Sepulcrum*, in quo olim steterunt novem columnæ, supraque eas urna cineres Poetæ servans, cum hoc, quod ipse sibi fecerat, Epitaphio:

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenophee: cecini Pascua, Rura, Duces.

At omnia pessum ivere, nuda modò atque informior è lateribus exstructa ædícula superest; & paullò inferius, ubi tamen adhuc prospectus datur in Insulam Capreas & Oceanum, *locus, in quo idem Pöeta carmina* solitus est condere, carmina lauream promerita; unde & ipsa Natura gratitudinis ergò laurum ibi produxit atque etiam nunc conservat. In via Puteolana portò occurrit *Antrum Canum*, in quod immissi canes ubi sulphureum (quem alii pestiferum credunt) halitum accepere, velut vertigine obruuntur, ut mortui videantur. Remedium autem in propinquo est: extracti enim & lacui *Agnano* immersi, protinus vitam, quam videbantur amisisse, recipiunt. *Monti Novo* è cineribus & pumicibus, quos igneus terræ motus anno xxxix. superioris Seculi eiecit, orto imminent rudera quædam, quam Ciceronis illam porticu & nemore celebratam *Academiam* fuisse plurimi censent, Plinius verò littori superstitisse scribit: In quo quidem sibi invicem minimè contrariantur: constat enim, mare aliquantum inde recessisse. Hic jam viator noster ab Antiquitatum Interprete, qui ortum suum è Ciceronis familia deducit ejusque nomen gerit, cætera indoctus & infirmæ conditionis homo, egregiè falli potest, (xx) nisi ipse Autores de iis consulat: Nam *pila illa lateritia, quæ prope Puteolos* in mari adhuc stant, non pontis à Caligula Bajas usque strati, sed munimentorum portus Puteolani reliquæ sunt; fecit enim ille pontem ex onerariis navibus inter se colligatis, non verò è lateribus aut saxo: Nec *Crypsa Sibylla*, lacui Averno adjacens, ejusdem habitaculum fuit, quippe quod Cumis erat, sed Cimmericorum potius vatidicorum, aut transitus saltim, fortè à Cumanis factus, ut in plana via Bajas pervenire possent: Nec *Campi Ehsii* illi sunt, qui juxta Mare Mortuum sive portum Julii monstrantur; nam in Cumano agro quærendi sunt: Nec *Centum Cella* ergustula fuerunt, in quæ Nero tyrannus homines damnârit, sed cisternæ potius, quibus aquæ vel in potum classiorum, vel ad irrigationem hortorum asservatæ; quem etiam in finem haur inde procul facta exstat *Piscina Mirabilis*, 48 pilis intxa, quæ quatuor ordinibus numero quaternario distributæ Symmetriam qua-

in quintuplicis portus per elegantem longitudinem efficiunt: Nec *Mercatus Sabbathi* locus fuit Solis mercatoribus solo die Sabbathi frequentatus, sed Circus, in quo ludī celebrati: Nec fortē etiam *for-*
ix ille, paululum supra terram exstans, & Sphingum gryphum si-
miliumque animalium insculptis simulacris ornatus, Agrippinæ Se-
oulcrum est. sed particula domus, quam Augusta illa ibi habuit. Ut
am villas præteream *Pompeji, Martii, Caesaris, C. Calpurnii Pisonis,*
Hortensii & Vatia. Nec de *Acheronte* quidquam dicam, ne eum mo-
uisse videar. Has & similes alias Antiquitates Peregrinator Sacer
estē, nisi fallor, peruestigat: neque enim tantum apud probatos
Scriptores, quorum lectio ab ipso requiritur, illarum fit mentio, sed
& in Ecclesia vel Academia loquenti usui esse possunt. Cete-
rum non volumus, ut Noster ille Antiquitatum studio nimis sit de-
ditus, eosve imitetur, qui rugas & senectutem depereunt, & singu-
la quæque, ut Belgæ caseum, situ & mucore æstimant, quique ad
quodvis Saxum senio obesum vel arcis rudera moras faciunt, atque
in eorum contemplatione dum diutius attentē & stupentes hæ-
rent, pænē itineris suscepti obliviscuntur. Temporis habenda est ra-
tio, mi Viator Theologice, idque alia etiam, quæ observari meren-
tur, sibi postulant. Quænam verò illa sunt?

Primum quidem celebriora Naturæ opera: ea enim tibi servi-
unt instar speculi, è quo bonitatem atque potentiam Creatoris sive
ipse perspicias, sive aliis ostendas. Neque eorum penuria est in Ita-
lia, imò ne in ejusdem quidem finibus. Nam in principio statim
expandunt se illa montium juga, quæ vertice suo cælum attingere vi-
dentur, quorumque particula fortē avulsæ atque in planum delapsæ
magnitudinem domus haud parvæ exæquant. De *Alpibus* me loqui
facile ipsi conjicitis. Neque illæ Viatorem statim dimittunt, sed
per integrum ostiduum detinent, ut Conditoris magnitudinem in-
de metiens vel in corde suo dicat: *Magnus Dominus, qui hac se-*
xit! Ex Alpium carceribus emissum excipit *Lombardia*, post *Campa-*
niam Felicem, quæ meritò Liberi Cererisque Certamen dicitur, o-
mnium regionum & elegantissima & fertilissima. At iam cautos
atque circumspectos esse nos oportet, prope enim sumus *monti igni-*
vomo, à cujus faucibus Plinius historicus, dum curiosius inspiceret,
raptus atque devoratus fuit. Age igitur, postquam voraginem
Vesuvii hujus fumantem vidimus, atque unum alterumque quasi
tomachantis strepitum audivimus, descendamus protinus: Nam
ipse,

III.
ad lustrā-
dum post-
ora &
præclaris-
ra opera
Natura

Sir. 43. 5.

ipſe, qui ad radices montis à Pro Rege Neapolitano erectus eſt (yy) lapis, iugere nos jubet. Sed vereor, ne, dum Charybdis vitare volumus, in Scyllam inciderimus: ecce enim nos delatos in *Forum Vulcani*, quod vulgò *Solfatara* dicitur, *campum circum quaque incluſum ſuper ciliis ignitis, quæ paſſim tanquam è caminis incendium magno cum fremitu expirant.* Viden, Viator, ut ſolum omne ſulphurea arena flaret? ut aurati ſcrobium margines vivo ſulphure rutilant? ut nigro exhalante fumo cœlum obducitur? Audin', ut ſcrobium aliæ velut ingentis crepitu flammæ ſtrepunt, aliæ fervent ebulliente aqua? ut pede pulſata humus reboat? Parum abeſt, quin credam, nos ſupra Tartaræ domus tectum conſiſtere, quo rupto mox intera omnis turba detegenda ſit: at Purgatorii hunc locum eſſe, quiſquis vult, credat, ego non credo, ſciens, fabulam illud eſſe atque figmentum. Sed quàm horribilis eſt locus iſte, tam ſalutaris & idem eſt: nam originem ſuam inde ſumunt (zz) *Therma Bajenſes*, de quibus verè Plinius: *Nusquam largius quàm in Bajano ſinu emicant benignæ aqua pluribus auxiliandi generibus, aliæ ſulphuris, aliæ aluminis, aliæ ſalis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ & acida ſalſæ mixtura; vapore quoq; ipſo aliqua proſunt: tantæq; eis eſt vis, ut balineas caleſciant, ac frigidam etiam in ſolis ſervare cogant.* Obſonia quoq; percoquant. ſam generatim nervis proſunt, pedibusve aut coxendicibus, aliæ luxatis fractisve. Inaniunt alvos, ſanant ulcera. Capiti, auribusq; privatiſim medentur. Oculis verò Ciceroniana. Verè ita Plinius: nam nihil iſtis aquis ſalubrius eſſe, quotidiana teſtatur experientia. Dolendum modo, non omnes earum fontes adhuc eſſe integros: nã olim affixæ iis erant (aaa) Inſcriptiones & imagines lapideæ, quæ virtutes eorum, & qua ratione uſurpandi eſſent, adeò rectè indicarent, ut jam vulgus Medicorum opem negligeret atque huc tanquam ad Æſculapii ſedem feliciter concurreret. Quid autem Medici Salernitani? (bbb) Tres ex iis lucrum ſuum publicis comòdis præponentes, conſenſa cymba Bajas navigarunt, & imagines pariter atque inſcriptiones nocturno tempore confrègerunt. Sed ut ſemper ultio divina malefactis parata eſt, ita nec invidi iſti atque avari effugere eam potuère: nam quum domum reverterentur, exarſit repentina tempeſtate pelagus, (ccc) eosq; vivos abſorpiſit, ut nimirum per aquas punirentur, qui contra aquas peccaverant.

IV.
& Ariu Haſtenus de Operibus Naturæ ſingularibus, à quorum conſideratione ſi vobis videtur è re eſſe, ut Sacrarum Muſarum alumnus ſe coa-

convertat ad insigniora opera Artium, nulla ferè est terra hac in arte felicior Italiâ: In ea quippe sedem fixit *Architectura*, in ea floret *Pictura*, in ea caput effert *Sculptura*, in ea viget *Musica*, & *Theatrica* in ea regnat. Adeat, qui hæc non credit, adeat modò celeberriores Italiæ urbes, Genuam, Mediolanum, Venetias, Florentiam, Romam & Neapolin, & verum, imò minus quàm par est, me dixisse fatebitur: nam ars dicendi in me tanta non est, ut *Vitruviorum*, *Apuleij*, *Praxitelum*, *Orpheorum* & *Terentiorum* Italicorum divina opera satis describere atque celebrare possim.

Neque verò etiam id à me requiritis, Auditores benevolentissimi, quin potius aliud argumentum, unde Italici Itineris sacra utilis probetur, expectatis. Ne igitur expectationem vestram saltem, extra omnem controversiam esse autumo, Theologiæ Studio optimos quosque Concionatores audiendos atque ad imitationem habendos esse: Habet enim studium Homileticum cum aliis hoc peculiare, quod magis ex auditu & visu quàm lectione discatur: Certè locutio, quæ Pronunciationem & Actionem complectitur, atque anima Orationis habetur, è vivo organo felicius hauritur, quàm præceptis. Iam verò quanquam Germania puriori doctrinæ addicta, atque in ea Urbes etiam Norimbergensis nostrumque Oppidum habeat Viros, qui in Sacra Eloquentia excellunt, pace tamen eorum dixerim, Italiam hac quoque in parte esse beatiorum. Nec mirum; Etenim quum Nostris sæpè vix dies unus aut biduum suppetat ad Concionem elaborandam memoriæque mandandam; illis non unius modò septimanæ, aut mensis, sed integri anni, imò plurimum quandoque annorum spatium conceditur, neque turpe est tandem cramben non bis duntaxat, sed pluries apponere: Ita enim quasi usu receptum est apud eos, ut qui conciones Quadragesimas prima vice in pago habuit, easdem anno sequente in oppido, tertio in urbe mediocris spatii recitet, donec postea in majores, ac denique in maximas transeat. Hinc fit, ut Homilias suas sæpius commendatas, sæpiusque memoriæ infixas felicissimè tandem habere possint, populusque eos tanquam *Augustinos* accuratè docentes, *Hieronymos* graviter admonentes, *Ambrosios* suaviter consolantes, *Chrysostomos* nervosè refutantes, *Cyrillos* terribiliter fulminantes, *Chrysostomos* flumine orationis abundantes, & *Basilios* commotione affectum corda humana expugnantes, admirabundus audiat, finitæque Concione læto susurro, tanquam solenni acclamatione, favorem

V.
Ad concionatorum optimorum imitationem

(ddd) adeò perfectis oratoribus contestetur, & iis quasi triumphum canat. Quum verò tales sint Concionatores Italici, quis vitio verat Homiletici Studii Candidato si eos audiendi, &, quantum licet, imitandi causa in Italiam se conferat, præsertim qui jam gnarus est aurum à scoriis, hoc est, puram ab impura doctrina discernere? Quanquam, ut verum fatear, inter eos non desunt, (eee) qui in concionibus suis à fabulis abstinent, atque hoc agunt, ut corruptos hominum mōres beneficio Scripturæ & Ecclesiæ Patrum repurgent, vitamque Christianam accipiam è fuga retrahant.

VI.
ad melio-
rem pro-
nunciati-
onem

Atque iidem Oratores Sacri probè scientes, non satis esse, ut Homilia elegans conscribatur, nisi eadem decora exornetur pronuntiatione, in hoc potissimum incumbunt, ut suavissima & distincta pronuntiatione utantur: In quo certè Germaniæ Superioris incolæ (date veniam Populares verum dicenti) sæpè negligentiores sunt: quid enim magis tritum est, quam quod simplicem consonantem pronunciamus ut duplicem, aut duplicem ut simplicem, b pro p, f pro v, d pro t, & sic vice etiam versa? Quæ & similia vitia corruptæ Elocutionis, magno cum fastidio doctarum & delicatarum aurium audiuntur: quin sæpè obstant, quò minùs oratio, quanquam eruditissimè conscripta, ab aliis percipiatur, & scopum attingat. Ita, referente communi Germaniæ Præceptore, Philippo Melanchthone, accidit *Legatis VVirtenbergicis*: quantumvis enim viri docti, eloquentes & magna auctoritate præstantes essent, tamen eorum pronuntiatione & peroratio tam crassa & ingrata Cardinalibus & Pontifici Romano fuit, ut indignabundus illos absque responsione dimisisset, re infecta, nisi Capnio veluti interpret suaviore elocutione illorum errorem correxisset, atque delicatioribus auribus satis fecisset. Sed quid peregrinum exemplum repeto, quum domesticum ad manus sit? quod vobis, qui Horas Subcivicas doctissimi Camerarii legistis, non potest non esse notum. Cùm enim Legatus Regis Galliarum Nicolaus Herlaus, D de Sanci, qui in progressionibus Juventutis & distribuendis præmiis in hoc nostro Altdorffio auditor atque spectator adesse non dedignatus erat, à *Patritio quodam Norimbergensi*, tunc adolescente & Classico adhuc, elegante oratione extemporanea exceptus, ei que gratiæ peculiæ pro honorifica præsentia actæ essent, nihil aliud desideravit Vir Amplissimus idemque eruditissimus, quàm politioem, ulteriorem & molliorem pronuntiationem, ita ut diceret, se pleniorẽ senlum eorum, quæ dicerentur, asse-

Cent. 3.
cap. 70.

tur, assequi non potuisse. Equidem facile huic vitio remedium esset, si Præceptores, quibus prima juvenus concredita est, eam ad cultiorem pronuntiationem assuetacerent: Verum hoc non fit, & vix etiam sperari potest, quoniam ipsi malè pronuntiant. Quare apud alios ea tandem addiscenda est; inter quos quum in Italia Oratores Ecclesiastici caput efferant, quantum lenta solent inter viburna cupressi, meritò eos Sacræ Eloquentiæ cultor audiat atque imitetur.

Jam de Linguarum studio quid judicatis Auditores? nonne illud Theologiæ Studioso insignè utilitatem præbet, aptumq; reddit, partim ut Sacræ Scripturæ fontes adire, partim ut ejus Versiones inter se conferre, imò & cum peregrinis, qui præter patriam ipsorum linguam nullam aliam callent, agere, eorumque libros evolvere possit? Loquor autem de *Hebræa, Syriaca, Arabica, Græca, Italica, Gallica, Belgica & Anglicana*. Et illæ quidem in pluribus Germaniæ Universitatibus, in ipsa etiam Altdorffina nostra commodè addisci possunt, ubi in Græca & Orientalibus linguis excellentissimos habemus Professores; attamen fateri oportet, eas certo respectu multò felicius excoli in Italia ejusque duabus præcipuis urbibus, Venetiis & Roma, ubi aquas ex ipso fonte bibere, hoc est, Italicam cum Italis, Gallicam cum Gallis, Anglicanam cum Anglis, Belgicam cum Belgis, Græcam cum Græcis, Syriacam cum Syris, Arabicam cum Arabicis, & cum Hebræis tam Orientalibus quàm Occidentalibus Hebræam exercere, si lubet, licet. De *Hieronymo*, magno illo Ecclesiæ Doctore, notum est, eum in Orientem profectum fuisse, ut linguam Hebræam disceret. Quid ergo? culpandusne erit officii Sacri Candidatus, qui in Italiàm abijt tot tantasque lingvas si non discendi, saltim perdiscendi & excolendi causa?

Denique si *fff*. Bibliothecæ publicæ, in qua magnus est & impressorum & manuscriptorum librorum numerus, adeundæ sunt bonarum sacrarumque literarum Studioso, haud scio, an Italia in hisce cuiquam alteri regioni vel tantillum cedat: nam quid venerabilius est illà *D. Marci*, quæ Venetiis? quid nobillius *Ambrosiana*, quæ Mediolani? quid instructius *Laurentiana*, & *Medicæ*, quæ Florentiæ? & quid pretiosius *Vaticana*, quæ Romæ est? Quibus hodiè meritò addas, quam *Cardinalis Barberinus*, Purpuratorum Apollo, in sua domo multis sumptibus erexit, & publico bono consecravit. Dum verò ita notitiam librorum sibi comparabit Pere-

VII.
ad Lin-
guarum
studium

VIII.
ad Libro-
rum &
Virorum
doctorum
notitiam
acquiren-
dam

grinator noster, eâdem via in amicitiam quoque perveniet magnorum clarissimorumque Virorum: Nam etsi Italia non amplius, ut olim, abundat doctis ingeniis, pauca tamen illa, quæ habet, doctissima esse, nemo negare potest. Atque ex iis, ut duo magna luminaria inter stellas minores eminent *Octavius Ferrarius*, & *Antonius Magliabechius*, ille Eques & in Athenæo Patavino Eloquentiæ & Græcæ Linguae Professor, hic in florentissima Florentiæ Vrbe Bibliothecarius, ille ob incomparabilem suadam alter Cicero, hic ob felicissimam juvenis Principis informationem alter Aristoteles, ille ob gravitatem ac ætatem venerabilis, hic ob summam humanitatem amabilis, uterque ob singularem eruditionem non modò quibusvis Musarum cultoribus, sed Regibus etiam ac Reginis Principibusque Viris magno in pretio habiti. Atque hoc in iis laudandum est, quod, quamvis in tanto æstimationis fastigio constituti & negotiis gravissimis pænè obruti sint, neminem tamen, qui honestas disciplinas colit, liminibus suis arceant, sed quàm maximè curent, ut unumquemque & doctiorem & meliorem dimittant, Jam si Gaditanus quidam Romam profectus fuit, Plinium visendi causa, quantò magis digni sunt Duumviri isti, ob quos etiam Sacrarum Musarum alumnus Italiam salutet, quippe qui non Plinium duntaxat, sed quotquot Græcia pariter ac Latium Scriptores probos in lucem protulit, vasto atque improbo studio suo exhaustere?

Argumentum
torum a-
vauφalaί-
716.

Quando igitur Italicum iter tam multis modis utile est, nempe ad Ritus & Superstitiones ad verlarum Ecclesiarum observandas, ad Antiquitatem tam Ecclesiasticam quàm profanam notandam, ad Naturæ & Artis opera lustranda, ad Concionatorum optimorum imitationem, ad meliorem Pronunciationem discendam, ad Linguarum exterarum studium, ad Librorum & Virorum doctorum notiti-
am acquirendam; nemo erit, credo, qui Theologiæ Studiosum in Italiam, dum sumptus, ætas & occasio finit, iter luscipientem, aut inde reversum, reprehendat, aliisve reprehendendum offerat.

Conclusio.

Quisquis autem illuc te confers, vide ut eos fructus, quos descripsimus, imò etiam plures, quàm descripsimus, domum referas. Sunt qui pro auro carbones, pro rosis spinas colligunt, quando delicias ac vitia Italica, quæ nec pauca sunt nec parva, cæco impetu sequuntur; at tu, qui Sacris studiis initiatus es, cave ne quam iis maculam affrices, aures obtura cum Vlysse, ne Sirenium cantus te seducant, immune conserva pectus tuum ab omni impuritate, nec quidquam

quam decerpe, quod lætitiæ bonæ conscientia possit effuscare: & nisi tali animo instructus sis, prorsus ineptum te iudicamus ad peregrinationem, memores sapientissimæ illius legis, quam Basilii M. Episcopus Cæsariensis hisce verbis complexus est: *Peregrè amandetur, qui proficisci potest citra animæ suæ detrimentum.* In Patriam reversus ne despicias alios, qui domi manserunt, nec vel voluntatem vel occasionem habent peragrandi terras alio sub sole calentes; sed quantum illi interea in otio suo præstiterint, inquire, & si quid tu non didicisti, eoq̃ue nomine ab iis rogatus fueris, candidus imerti. Denique spartam, quam nactus es, omni fide ac diligentia orna; ritus patrios sectare, nec unquam itinera tua iacta, quia sicut d, quod B. Hieronymus de Hierosolymis scripsit, ad metropolin talia accomodemus *Non Roma fuisse, sed Roma benè vixisse laudandum est;* quin eò tandem annitere, ut ipso opere exprimas, quod Romani veteres Hieroglyphica structura templorum Virtutis & Honoris indicabant, quæ non nisi unam habebant portam principalem, ita ut in Templum Honoris nemo pervenire posset, nisi qui per Templum Virtutis transisset. Virtutem igitur sectare, mihi Viator Sacer, sed veram & Christianam; ita fiet, ut Honor, isque verus & Christiano dignus, si non in vita, tamen post fata, si non apud homines, certè apud Deum, te sit excepturus.

Atque heic orationi meæ colophonem imponerem, nisi pietatis, gratitudinis, oblationis atque humanitatis debitum prius à me persolvendum esset. Instare jam video diem illum, quo initium professionis meæ Theologicæ erit faciendum. Ardua sanè hæc est functio non modò ob sublimitatem rerum, quæ tractandæ sunt, sed etiam ob insignem eruditionem atque indefessum studium, quibus eam ornavit, dum viveret, celeberrimus DÜRRIVS, Affinis atque Præceptor meus desideratissimus. Attamen tu, qui spartam illam à me devolvisti, O æternæ ac benignissime DEUS; Pater Sapientiæ, vires quoque mihi concedes, ut eam ritè obire sustineam; Illumina, quæso, mentem meam, largire mihi Spiritum Antecessoris mei, ac ultimum aliquantillum ejus, & fac, ut omnes labores mei cedant in ærosancti Nominis Tui gloriam, ac Studiosæ Juventutis emolumentum.

A Divino Numine ad Vos me converto, Dii terrestres, Magnifici, Nobilissimi, Maximè Strenui atque Prudentissimi Domini SCHOLARCHÆ (liceat enim absentes tanquàm præsentem venerari) grati-

ri)gratiasque Vobis ago ingentes, quod ad honorificum hoc munus ab Illustri Magistratu, cujus non infima pars estis, mihi decretum, me non modo è peregrinis oris vocare, sed & reverſum gratioſè excipere, & plus una vice constantem benevolentiam atque patrocini-um veſtrum mihi promittere volueritis. Effeciſtis hoc ipſo, Mæcenates optimi, ut obſervantiam atque obedientiam debitam non prius Vobis ſim ſubſtracturus, quàm anima corpuſculum hoc reliquerit.

Multum quoque Tibi me debere fateor, re & nomine MAGNE FEZERE, Vniverſitatis noſtræ Procancellarie Magnificæ, nam absque tuo conſilio demandatam mihi hanc ſpartam non fuiſſe certò ſcio. Servet Te DEVS ſeli em ac florentem, Tuamque Domum, totius non modo Civitatis, Academiaeque & Reipublicæ patriæ, ſed aliorum etiam S. Rom. Imperii Statuum Oraculum omni bonorum genere repleat, mihiſque facultatem concedat, ut animum Tibi devinctiſſimum ipſo opere exhibere atque demonſtrare queam.

Sed ô me felicem, qui è vultibus veſtris, PATRES ACADEMICI, omnem favorem atque amorem mihi tam certò polliceri poſſum, quàm è Solis ſplendore diei ſerenitatem! O me felicem, dum eorum lateri admotus ſum, qui mihi olim aut Præceptores fuerunt, aut Cômmitutiones, aut certè Fautôres, imo è quibus tres ipſe etiam Pater meus (cujus anima ſit in benediſtione!) huc in loco (ggg) Collegas, atque (hhh) unum ex illis tribus, venerabilem nunc Senem, multisque ingenii monumentis in Rep. literaria celebratiſſimum, quondam in Philoſophia Præceptorem habuit, nec unquam ſatis laudare potuit. Recipite igitur, Viri æſtumatiffimi, quando Superis ac Prudentiſſimo Senatui ſic viſum eſt, recipite pro Collega diſcipulum, & diſcipuli primùm, deinde etiam Collegæ filium, cômmittonem, amicum & cultorem veſtrum, & peticulum facite, num qua erga Vos in me ſit fides, num qua integritas, num quod inſerviendi ſtudio. Emoriar, atque indignuſim ſacro munere, niſi omnes vires adhibitorum ſum, ut me Vobis ex aſſe probem.

Quinq; Veſtri cauſa huc venerim, Pereximii atque Ornatiſſimi DNN. STVDIOSI, Sacrarum literarum Alumni, nimirum ut in Theologiæ ſtudio & publicè & privatim vobiſcum me exerceam, nolite dubitare, me omnem operam daturum, ut officiũ ſeduli atque fidelis magiſtri impleam, voſque ad munera ſive Eccleſiaſtica

ſive

sive Academica, quantum in me est, & officii mei partes permit-
tunt, aptos atque idoneos reddam. Si quid grati etiam reliquo No-
bilissimorum Pectorum Cœtui, sive Civilis Prudentiæ, sive Artis Sa-
lutaris, sive Sapientiæ castra sequantur, præstare potero, illud om-
ne bona fide iis jam offero, ac suo tempore lubens lætusque præ-
stabo.

DIXI.

NOTÆ.

Ad pag. 4.

(a) *Levi sculptura*) quam *Italico* *relievo* appellant.

Ad pag. 5.

(b) *Sigillum*) Figuram istiusmodi Sigilli sive Panis Sancti duplicem
delineatam damus in Tabula sub numero I. Confer de hoc & sequen-
tibus Græci Not. in S. Chrysostomi Missam, & Zimmerm. lib. *Fi-
unt non nascuntur Christiani* pag. 342.

(c) *Lanceam*) Figura II. eam tibi exhibet.

(d) *In Sancto Disco*) Eum repræsentat Figura III. ubi notabis majore
illam panis particulā, quæ ad dextram Sigilli est, positam esse in me-
moriā B. Virginis Mariæ, reliquas novem ad sinistrum latus in ho-
norem Sanctorum, inferiorem majusculam pro Sacerdote, & minus-
culas pro ejusdem vel demortuis, vel adhuc viventibus amicis &
consanguineis.

(e) *Asteriscum*) sive stellam, quam exhibet figura IV.

Ad pag. 6.

(f) *Flabello*) Figuram ejus vide sub numero V.

(g) *Cochlearis parvuli*) quod figura VI. expressum est.

Ad pag. 7.

(h) *Creationes* sive *Sanctorum* sive *Beatorum*) Illæ Canonizationes,
hæ Beatificationes proprie dicuntur. *Canonizationem* hæc præce-
dunt: 1. Regis cujusdā pro Canonizando, qui ante 50. aut minimum
40. annos demortuus sit, reiterata petitio. 2. commissio ad formā-
dum processum. 3. Inquisitio in vitam & gesta Canonizandi. 4. Re-
latio commissionum. 5. Relatorum in Consistorio examinatio. 6.
Examinatorum, an Miracula mereantur appellari, sine quibus nulla
Canoni-

Canonizatio procedit, discussio. 7. Secreta Consistorii decisio. 8. Canonizationis publica manifestatio. 9. Temporis, quo Canonizatio peragi debet, determinatio. Ipsa autem peractio publicæ solennitatis fit impensis Regni illius, in quo natus fuit. Solennitatis concomitantia sunt Genuflexio & Oratio pro evitando errore, & ut Deus corda illuminare velit tam Papæ quàm Cardinalium; item Canonizati Publicatio cum Recitatione illius miraculorum, & Offertorium, quo Papæ præsentantur candelæ albæ cereæ, vinum in doliolo argenteo inaurato, panes & turtures in cavea. Fit etiam Celebratio Missæ in ejus honorem, & demum Alcriptio in Matriculam Sanctorum, & Sensus Vexilli in Ecclesia D. Petri.

Beatificatio in hoc distat à Canonizatione, quod nec tot solennia, nec ita accuratum processum requirat, nec universalem, sed solum in particulari loco determinatum tribuat honorem. Vtraque non nisi à Papa conceditur: In hac quidem, ut Beatus N. appellari possit, & certo tempore ac loco Officium Missale illius celebretur memoriæ. *Sprengerus in Roma Nova p. 114. 115.*

Anno 1675. qui erat Jubilæus, d. 21. Apr. sive Dominica in Albis, *Joannis de Cruce*, Hispani, ex ordine Carmelitarum discalceatorum, Beatificatio fiebat hoc modo: Positis in Choro Basilicæ D. Petri ritè organis, dum Musicus concentus personabat, Clerici cum Cardinali quodam sacris vestibus & mitra instructo solenni pompa templum ingrediebantur, & in prædicto Choro omnibus confidentibus, unus illorum consensu suggestu, qui inter duo organa positus erat, Bullam Pontificis clara voce prælegebat, huius tenoris: Satis jam notum esse, quod Joannis de Cruce Hispanus vir fuerit valde & doctus & pius. Non dubitare igitur Papam, illum ob virtutes tam Theologicas quàm Morales in cælo cum reliquis Electis jam triumphare; rogatum autem eo nomine ab Hispaniarum Rege, ut prædictum Joannem de Cruce in numerum Beatorum referret, eundem jam pro tali declaratum velle & potestatem facere, memoriæ ipsius altare in tribus locis erigendi. His dictis, extra templum, ut manifestatio Beati latè per Urbem innotesceret, ignis subdebatur vâsculis pulvere tormentario plenis, & velo pariter à pictura, in qua novus Beatus genibus flexis in habitu orantis extabat, remoto, populus omnis in genua procidebat, eumque adoratione venerabatur.

(i) *Agnus Dei*) Placentulæ illæ contra omnia mala Diabolica conferre

conferre creduntur. Consecrantur à Pontifice anno sui Pontificatus primo, & quovis postea Septennio. Nimirum postquam ille privatim cum aliquibus Cardinalibus peregit officium Missæ, petit Cameram Benedictionis, in qua indutus amictu, cingulo, stola & mitra, consecrat aquam, & Cardinales sacras monetulas in eam injectas extractasque detergunt, rursus deinde à summo Pontifice benedicendas. *Sprenger* in Roma Nova p. 118. Anno 1675. d. 18. Apr. (erat Dies Jovis post Dominicam Resurrectionis) fiebat secunda vice hæc ceremonia à solis Cardinalibus, qui albo linteo cincti cochlearia haud parvæ magnitudinis argentea tenebant, quibus placentulis illis aquam consecratam assundeabant. Scilicet hoc erat Agnos Dei lavare.

(k) *Rosa & Gladii benedictionem*) In quarta Quadragesimæ, Rosa, & in nocte Natalis Domini, à Papa benedicuntur Gladius, ut hoc magnos Reges, Rosa verò Regina & Principes matronas donet. Ad Casal. de Ritib. Vet. Christian. p. 336

(l) *Anni Jubilæi*) Qui vigilia Nativitatis Domini inchoatur, & finitur eadem vigilia sequentis anni. Bonifacius II. anno MCCC. primus Jubilæum instituit quolibet anno centesimo, & visitandas proposuit Basilicas Divorum Apostolorum Petri & Pauli. At Clemens VI. anno 1350. statutum illud mox abrogavit, & centesimum in quinquagesimum contraxit, adjiciendo ulterius Ecclesiam D. Joannis Lateranensem. Denique Sixtus IV. anno 1475. Jubilæo annum vigesimum quintum posuit, adjecta ulterius Ecclesia D. Mariæ Majoris. Atque hic ultimus annorum numerus hæctenus à Pontificibus observatus est, celebrante Jubilæum Clemente II. anno 1599. Urbano II. anno 1625. Innocentio X. anno 1650. & Clemente X. anno 1675. Atque hodiè visitantes ad VII. Ecclesiarum (de quibus infra) attringuntur accessio- nem.

(m) *Excommunicamur*) Eodem, quo nos excommunicamur tempore Papa populo suo solennem dat benedictionem, quemadmodum etiam facere solet die Resurrectionis, & festo Ascensionis Christi. Ubi quidem notandum, id quod de loco hujus ceremoniæ diximus, esse nimirum *porticum Basilica D. Petri*, intelligendum esse de hodiernis Pontificibus: priores enim aliis in locis eam peregerunt, in porticu scilicet vel palatii Pontificalis, vel D. Petri in vinculis, sive D. Marci, sive D. Joannis, quem ultimum Sixtus V. specialiter benedictionis in usum extruxit.

(n) *Nummo aureo & argenteo*) Argentei figuram, quæ quidem cum aurei figura coincidit, æri incidi curavimus sub num. VII.

(o) *Porta sancta*) Hujus, apertæ tamen, faciem ostendit nummus alter, inter Figuras locum tenens IIX. sive ultimum. *Sancta* dicitur à Salvatore nostro, cui Hierosolymis sæpius transitum præbuisse dicitur. Sunt quidem & alibi Portæ Sanctæ, nempe in Ecclesia D. Pauli, D. Joannis Lateranensis, & D. Mariæ Majoris, sed in hoc est differentia. quod Paulina à Decano Cardinalium, Lateranensis, & Mariana à templorum istorum Archipresbyteris, sola autem Petrina sive Vaticana ab ipso Pontifice aperitur. Ubi hæc observantur ceremoniæ. Vigilia natiuitatis Domini nostri Pontifex per aliquot conclavia quum pedibus incescit, sumitur pro more à Satellitibus suis, conspiciendus in Sella sua ordinaria. Processio fit cum toto Clero; principales albo amictu incedunt, cereum candidum ardentem portantes, qualem & ipse Papa gerit, in dextra habens anulum Pilatoris. Vbi ad portam appropinquat, resumpto prius quietis interstitio, in genua procumbit, in præsentia sui Patris Confessoris, preces aliquas fundens; quo facto resurgit, capitque malleum aureum, & eo portam ter percutit, intra templum dispositis, qui ad portam diruendam atque in terram deijciendam parata habent instrumenta. Ad primum ictum altius Papa ita loquitur: *Aperite mihi portam Justitia.* respondet Capella: *Ingressus eam confitebor Domino.* Ad alterum sonum: *Introibo domum tuam Domine,* recinente Musicâ: *Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* Peracto tertio & ultimo pulsu, ita finit Papa: *Aperite portas, quoniã nobiscum est Deus.* Cum responderunt modulantes: *Qui fecit virtutem Israel,* ruit porta, minutim contracta. Tum, tradito malleo aureo alicui è suis, Pontifex operto capite templum ingreditur, interque eundem recitat illa verba: *Domine exaudi orationem meam. Hæc est dies lætitiæ, quam nobis fecit Dominus, jubilemus & exultemus in illa.* Quod dum fit, omnes reliquæ Templi portæ clausæ sunt, populusq; superstitione cæcus catervatim ruit in lapides, ut ex his in memoriam Annis aliquos tollere, & sacræ sequentis ævi recordationi relinquere possit. Interim vexilla in apice muri Castellæ S. Angeli volitant, tormenta que exploduntur bellica. *Sprenger in Roma Nova p. 124. 125.*

(p) *Ecclesia veteris Doctorum*) Quorum quidem statura non est ea, quam habuerunt, sed longè major & Colossæa.

Ad pag. 8.

(q) *Septem Templorum visitationes*) Sunt illa S. Petri, S. Pauli, S. Mariæ Majoris, S. Joannis Lateranensis, S. Crucis in Jerusalem, S. Laurentii extra Urbis mœnia, & S. Sebastiani : pro quo ultimo, quia nimis est remotum, nec facile ab omnibus uno die adiri potest, à nonnullis induku atque privilegio Pontificis visitatur Ecclesia S. Mariæ Populi.

(r) *Processiones solennes*) Multæ quidem earum fiunt singulis annis, plurimæ autem & maximè conspicuæ anno Jubilæo. Nam ipsi non solum Prælati & aliæ personæ illustres, sed Cardinales etiam, mandato quidem atque autoritate Capituli ipsorum, Papæ, peregrinis recipiendis obviam eunt, nec baculo minùs quàm habitu Peregrinantium sumpto, eos solenniter in Urbem, ejusque aliquod Xenodochium comitantur. Idem cum Principibus viris eodem sacro amicti nocturnis Hebdomadæ Sanctæ processionibus adsunt, easque à cereorum ardentium copia & ingente, sæpè crystallinorum, Candelaborum machina pompâq; satis jam illustres, illustriores reddunt.

(s) *Scalam Sanctam*) Quæ marmorea est, & duo de triginta graduum, ducens in Sacellum D. Laurentii, inter appendices Basilicæ Lateranensis numerandum, & à sanctis Reliquiis, quas continet, imprimis autem ab effigie, quam Pontificii à D. Luca delineatam, ab Angelo autè perfectam credunt, *Sancta Sanctorum* appellatû. Scala illa Hierosolymis, ad ædes Pilati fuisse, & Christus per eam tractus, eandemque sanguine è vulneribus rorante imbuisse dicitur. Cernere sane adhuc guttas aliquot licet sub crate ferrea : itaque pedibus calcare locum nefas ; genibus nixi reptant per gradus, concessasque à Pontificibus indulgentias merent. *Pflaumern* in Mercur. Ital. p. 236.

(s) *Ædicula Lauretana*) Asservari in ea creditur & monstratur ferè quotidie patina, è qua cibum sumserit Maria virgo ; & panniculus vestis Ejusdem, rubei coloris, ejusque & materiæ & texturæ, quam Itali *Ciambelloto* nominant.

Ad pag. 9.

(t) *Congregatione*) Depicta illa est in spatiosa tabula, quæ in Choro templi Cathedralis suspensa.

(u) *Lapis loquitur quadratus*) Exiguus is est, soleam pedis huma-

ni vix superans, operis tessellati & varii coloris. Ibi ajunt Alexandrum III. Friderici Imperatoris cervicem pede compressisse: Quam historiam, ceu veram, prolixè defendit apud exteros æquè, ac in Patria nostra celeberrimus D. *Wagenfeil* disput. VII in Jus Publicû p. 17.

(x) *Denuò depicta* à Zuccarò quodam, & quidem (si rectè memini) sub finem superioris Seculi; prout ipsius artificis verba, picturæ subjecta, indicant; quæ tamen mihi jam non succurrunt.

Ad pag. 10.

(y) *Ex Inscriptione*) Quæ ita habet:

Anno reparatæ Salutis CCCLIX.

Libero Pontif. Max. Constantio

Imp.

Cum hæreticorum fraudibus ingemiscens orbis
terrarum

Se Arrianum esse miratus est

Ex quadringentis Episcopis ad Synodum Ari-
minensem convocatis

Perpauci Orthodoxi in hunc lo-
cum ventitantes

Vt seorsim ab Arrianis sacra facerent

Et Catholica Communione Catholicos im-
pertirent

Occasionem præbuerunt ut Vicus ipse Catho-
lica nuncuparetur

Cujus nominis rationem ac totius
rei gestæ memoriam

Cæsar

Cæsar Cardinalis Baronius Anna-
libus Ecclesiasticis inseruit.

Bernardinus Cardinalis Spada

Ad peregrinantium pietatem erudiendam
Amoremque suum erga Patriam Provinciam
testandum

Hoc posito marmore indicavit.

Anno Domini MDCXXXVII.

Ad pag. 11.

(2.) *Humilis originis sua*) Ita existimat *Casalius* de Veter. Sac.
Christian. Ritib. pag. 321.

Ad pag. 12.

(aa) *Historia de Legione Fulminatrice*) Qui eam cernere cupit,
adeat vel *Baronii Annales*, vel *Casal.* de Urbis ac Rom. olim Imp.
Splend. p. 48. utrobique enim ære exculam reperiet.

(bb) *Sanctog. Hieronymo*) Ita n. ipse scribit Comment. in' Ezech.
c. 40. *Dum essem Roma puer & liberalibus studiis erudirer, solebam
cum ceteris ejusdem ætatis & propositi, diebus Dominicis sepulcra A-
postolorum & Martyrum circuire, crebroq. cryptas ingredi, quæ in ter-
rarum profunda defossa, ex utraq. parte ingrediuntur, per parietes
habent corpora sepulcorum, & ita obscura sunt omnia, ut propemodum
illud propheticum compleatur: Descendunt ad infernum viventes, &* *Psal. 54.*
*raro desuper lumen admissum, horrorem temperet tenebrarum: ut non
tam fenestra, quàm foramen dimissi luminis puer: rursumq. pedeten-
tim acceditur, & caca nocte circumdatis, illud Virgilianum proponi-
tur: Horror ubique animos simul ipsa silentia terrent.*

(cc) *In & extra Urbem*) In Vrbe sub Basilica D. Petri, extra Vr-
bem, ad S. Agnetem, ad S. Priscillam, ad S. Pancratium, & ad S.
Sebastianum.

(dd) *Ampis beatrum illud celebre*) Notandæ in eo sunt duæ In-
scriptiones à Clemente factæ, quarum una picturæ Martyrum, cum
ramis palmarum inter leones & tigres genibus innixorum, subjecta
hæc est:

3356 (30.) 3356

AMPHITHEATRVM. FLAVIVM.
NON. TAM. OPERIS. MOLE. ET. ARTIFICIO.
AC. VETERVM.

SPECTACULORVM. MEMORIA.
QVAM. SACRO. INNVMERABILIVM.
MARTYRVM.

CRVORE. ILLUSTRE.
VENERABVNDVS. HOSPES. INGREDERE.
ET. IN. AVGVSTO. MAGNITVDINIS. ROMA-
NÆ. MONVMENTO.

EXECRATA. CÆSARVM. SÆVITIA.
HEROES. FORTITVDINIS. CHRISTIANÆ.
SUSPICE. ET. EXORA.

ANNO. JUBILÆI. MDCLXXV.

Altera diverso latere posita ita habet:

AMPHITHEATRVM. HOC. VVLGO.
COLOSSÆVM.

OB. NERONIS. COLOSSVM. ILLI.
APPOSITVM.

VERIVS. OB. INNVMERABILIVM. SS. MARTYRVM.
IN. EO. CRVCIATORVM. MEMORIAM.

CRVCIS. TROPHÆVM.

ANNO. JUBILÆI. MDCLXXV.

(ce) *Tam Candelabri aurei quàm Tabularum Moſis*) De Candelabri aurei veſte calami, ſcyphi ſphærulæque ac lilia procedunt, ſex in utroque latere; tres Calami ex parte una, & tres ex altera. prorſus ut deſcribitur Exod. XXXVII, 18. 19. Calami autem illi non recta, ſed in rotundum ſive in forma dimidii circuli procedunt, ita ut ſecundum eorum par primo ſive ſummo ſit majus, & tertium ſive ultimum iterum majus ſecundo. Tabulæ autem Legis quadratæ ſunt longitudinis.

(ff) *Apoſtolorum Carcer*) Cuius portæ ſuperinſcriptum;

Nell.

NELL' ANNO DEL SIGNORE LXIX. DEL PONTIFICATO
DI PIETRO XXV. E DELL' IMPERIO DI NERONE
XIII. QUESTA E LA PRIGIONE TANTO CELEBRE DO-
VE I SS. APOSTOLI

PIETRO E PAOLO F VRONO TENVTI IX. MESI
FINO AL GIORNO DEL LORO MARTIRIO,

Hoc est:

ANNO DOMINI LXIX. PONTIFICATVS PETRI XXV.
ET IMPERII

NERONIS XIII. HIC EST CARCER ILLE ADEO CELE-
BRIS, VBI SS. APOSTOLI PETRVS ET PAVLVS CVSTODI-
TI FVERVNT IX. MENSES VSQVE IN DIEM IPSORVM
MARTYRII,

Et paullo superius literis majusculis hæc leguntur verba:

**C. VIBIVS C. F. RUFINVS M. CO C-
CESVS M. F. NERVACOS. EXS. C.**

(gg) *In Fanculo aut in eo Vaticani loco*) Consule de hoc *Paulum Aringum* in Roma Subterraneis.

(hh) *Ad Aquas Salvias*) Hodie Tres Fontes dictas, qui quidem (si Pontificiis credimus) quum abscissum à cervice caput S. Apostoli ter saliens ter humum pulsasset, simul erupere. Idque etiam titulus frontispicio Ecclesiæ ibi conditæ impositus indicat: S. PAVLI APOSTOLI MARTYRII LOCVS VBI TRES FONTES MIRABILITER ERVPERVNT. PETRVS DIAC. CARD. ALDOBRANDINVS, S. R. E. CAMERARIVS. A. D. M D I C.

Primus eorum dulcior lactis saporem aliqua ex parte reddit; ceteri quamvis hanc longè à primo distent, paullo diversum gustui saporem afferunt. Cujus rei ea ratio solet afferri, quod ipso primo fluxu lac vena dederunt, ac deinde Sanguinem. Ita quidem de iis scribit Cæsar Cardinalis Baronius in vasto Annalium Ecclesiasticorum opere ad A. C. 69. n. 13. Sed profectò nimis delicati sit & præjudicio corrupti palati necesse est, qui aquas illas diversis saporis sibi persvadeat. In ead. Ecclesia extat etiam columna marmorea, cui feriendum caput D. Apostolus imposuisse narratur. Imò & hæc Epigraphe in ea legitur:

Columna

Columna supra quam decapitatus S. Paulus Apostolus.

(ii) *Petra Cajetana*) Ex Vrbe Cajeta in arcem ascendentibus & inde ulterius progressis occurrit primum Ecclesia S. Trinitatis, mox Capella aliqua, cujus paries Spectatoribus, antequam ad Petram admittat, hanc dat parænesin:

Rumpe cor, O mortalis homo, velut ardua rupes (rumpitur)

In ara Crucis compatiare Deo.

O hominum durum genus! ardua saxa dehiscunt:

Saxea corda hominum stant moriente Deo.

Vna fuit quondam hæc rupes, nunc diffisa; Montes

Exitium Domini cum gemuere sui.

Durior es saxis, ferior feritate ferarum,

Sin lacrimis cernas hoc pietatis opus.

E Capella ista egressos excipit maximæ altitudinis, sed disrupta atque adeò horrida & formidabilis aspectu petra, perque fauces ejus in Scala lapidea nigra descenditur in alteram Capellam, immani Saxo illi impositam, quod revulsum à summo fastigio quum rueret præceps, impactum hiantibus rupibus ac retentum inter inæqualiter eminentes scopulos fuit; ubi etiam hodiè suspensum hæret, minaturque identidem ruinam, nec ruit. Atque ut loco major religio concilietur, vestigium manus in petra illa monstratur, incredulitatis signum: Ajunt enim fuisse nonneminem, qui adduci non potuerit, ut crederet, petram Christo patiente dissiluisse, quin manu admota atque infixæ dixisse: Tam hoc verum est, quàm figuram manus meæ in caute remansuram. At dictum, factum; nam lapidem durissimum instar ceræ collique scentem vestigium manus impressæ, ita ut videtur, retinuisse. Quare & distichon hoc ei adscribere haut sunt veriti:

Improbamens verum renuie, quod fama fatetur

Credere; at hoc digitis Saxa liquata probant.

Magnum sanè hoc, nî fictum, miraculum!

(kk) *Baccho*) Hodiè templum hoc S. Constantiæ, quæ sub altari majore sepulta, consecratum est! Habet formam rotundam, æquæ ut Pantheon, 24. Columnas, quæ horas diei, 12. fornices, qui menses, & 4. portas, quæ anni partes denotabant. Lacunar multo opere via-

revindemiaria veterum quasi in tabula exhibet. Extant ibi etiam duo Capdelabra marmorea levis Sculpturæ, & virum altitudine æquantia, idololatriæ paganæ haud contemnenda monumenta. Et extra templum rudera Theatri Bacchi, in quo Bacchanalia celebrata.

(II) *Pantheon*) Quid de eo notandum sit, dux illæ Inscriptiones docent, quæ in vestibulo Templi hodie leguntur:

Urbanus VIII. Pont. Max.
Vetustas aheni Lacunaris
Reliquias
In Vaticanas columnas &
Bellica tormenta conflavit
Ut decora inutilia
Et ipsi propè famæ ignota
Fierent
In Vaticano Templo
Apostolici Sepulchri ornamenta
In Hadriana arce
Instrumenta publicæ Securitatis.
Anno Domini M DC X XXII.

Verùm tantum abfuit, ut hoc factum omnes approbârint, ut potius Pasquinus Urbanum, nescio an satis urbanè, correxerit, & salc isto, jam omnibus notissimo, perfricuerit:

Quod Barbari non fecerunt,
Fecerunt Barberini.

Altera Inscriptio ita habet:

Pantheon

E

Ædi-

Ædificium toto terrarum orbe
Celeberrimum

Ab Agrippa Augusti genero
Impiè Jovi ceterisque mendacibus Diis
ABonifacio II. Pontifice
Deiparæ & SS. Christi Martyribus piè
dicatum

Vrbanus VIII. Pont. Max.
Binis ad campaniæris usum
Turribus exornavit

Et nova contignatione munivit.

Anno Domini MDCXXII. Pontif. IX.

(mm) *Rubiconem*) Duplex ibi Inscriptio, Vetus & Nova: Vetus
his concepta est verbis:

*Jussu mandaturve P. R. Cos. Imp. Trib. Mil. Tiron. Commiliton.
Armata quisquis es Manipulariave Centurio, Turmeve
Legionaria, hic sistito, vexillum finito, arma deponito,
Neccitra hunc amnem Rubiconem signa, ductum:
Exercitum commeatumve traducito. Si quis ergò hujusce
Jussionis adversus præcepta ierit feceritve, adjudicatus
Esto Hostis P. R. ac si contra patriam arma tulerit,
Penatesq. è Sacris penetralibus asportaverit. S. P. Q. R.
Sanctio plebisciti S. Ve C. Ultra hos fines arma ac
Signa proferre liceat nemini.*

Nova hæc est:

Rubiconem ponti subjectum transis Viator
Romano interdicto, Cæsaris ausu
Et adagio Jactæ alex celebratum.

Flumini

Flumini huic stabilem imponere trajectum

Ethnica diu vetuit pavidam superstitionem;

Catholica nunc suavitur secunda Religio.

Innocent. X. Summo Pont.

Card. Donghio Legato

Anno MDC L IV.

(nn) *In Foro Ariminensi lapis*) In cujus antica parte scriptum
exstat:

CÆSAR
DICT.
RVBICONE
SVPERATO
CIVILI BELLO
COMMILIT.
SVOS HIC
INFORO AR.
ADLOCVT.

In Postica:

SVGGESTVM
HVNC
VETVSTATE
COLLAPSVM
COSS. ARIMINENS.
NOVEMB.
ET DECEMB.
cIs Is IV.
RESTIT.

Ad pag. 13.

(oo) *Vt subscriptus titulus*) Italicis quidem verbis?

Questo

Questo è il Talento che Cesare Imperadore diede à Pisa col quale si misuraua lo censo, che à lui era dato.

Quæ Latinè versâ ita sonant:

Hoc est Talentum quod Cæsar Imperator dedit Pisis, quo mensurabatur census, qui ei erat datus.

(pp) *Patauinum Prætorium*) Quo nullum in orbe est pulchrius, plumbo tectum, nullis columnis tignisque suffultum, latum pedes LXXXVI. longum CCLVI.

(qq) *Cineres Livii*) Loculus parieti, qui Occidentem spectat, inclusus, marmorea Historici imagine, & his verbis conspicuus est:

VE
T. LIVIVS
LIVIAE T. F.
QVARTAE L.
HALYS
CONCORDIALIS
PATAVI
SIBI ET SVIS
OMNIBVS.

(rr) *Lapidem Cessionis Bonorum*) Habet illæ formam incudis, & hanc pariter inscriptionem:

LAPIS VITVPERII ET CESS. BONORVM.

(ss) *Rostro*) Ne meo iudicio id unicum, quod hodiè reperiatur, dixisse videar, haud gravabor Epigraphen hic apponere, qua id decoratur:

VETVSTIORIS HOC ÆVI ROMANI ROSTRVM
IN EXPVRGANDO PORTV ANNO 1597.

ERVTVM.

VNICVM HVCVSQVE VISVM
EXIMIAE IN RENAVTICA GLORIAE
DICAVERE CONCIVES.

(tt) *Vulgò ajunt*) Ab ista vulgari fama decipi se quocunque passus est

est P. Bembus Cardinalis & Patricius Venetus. Ita enim scribit l. VII. Histor. Ven. p. 268. edit. Basil. quæ prodiit Anno 1567. *Etiam Norimbergenses, ampla & florens atq. inprimis libera suiq. juris in Germania Civitas, missis ad Urbem Legatis, exemplum Venetarum Legum à Patribus petierunt: velleq. sese eis uti legibus ostenderunt. quod quidem illis Senatus frequens concessit.* Dup. icem autem paucis hîce verbis errorem commisit Vir alias magnus & doctissimus, primum quoniam Legatos à Norimbergensibus missos esse asseverat; deinde quod eos missos dicit non præcise Tutelares, sed in universum Leges petendi causa. Quem posteriore quamvis recte corrigat præclari nominis J. C. tus atque Academiæ nostræ æternum Decus, Scipio Gentilis, alterum tamen de missis Legatis nec ipse effugere potuit; hæc namque ejus sunt verba in Laudatione Funebris Hier. Baumgartneri p. 13. *Quid Senatus Norimbergensis? eadē mente ipse quoq. per Legatos publice missos Legum descriptionem ante complures annos à magno illo & sapientissimo Senatu Veneto petivit, atq. in suam Remp. recepit, samet si non omnes Leges, ut infinitè P. Bembus scribit, non sine laudibus hujus civitatis, sed eas serè, quæ ad tutelam pertinent, ut ego accepi, descripserunt, itq. semper deinceps usi fuerunt, Tutelari etiam electo consitutoq. Collegio.*

(uu) Nec qui de publicis Venetorum picturis) Est is Marcus Boschinus, qui libro suo hunc fecit titulum: *Le Ricche Minere della Pittura Veneziana.* Agens ille nel Sestier di S. Marco, in regione S. Marci, de Picturis Palatii Ducalis, & pag. quidem l. IX. de picturis aulae quatuor portarum, sic scribit: *Continuamo à godere delle pitture di questa maestosa Sala, e passiamo le finestre, che guardano sopra il Corcile, che troueremo il Serenissimo nel Collegio, che dà l'audienza ad alcuni Ambasciatori dello Stato: & è rappresentato da Carletto Calliari, figlio del gran Paolo Veronese. i. e. Fruamur ulterius picturis regia hujus aula; & transeamus fenestras, qua præsufficiunt in atrium, ibi reperiemus Serenissimum (Ducem) in Collegio, audienciam facientem nonnullis Legatis Statu: idq. pictum est à Carletto Calliari, filio magni illius Pauli Veronensis.*

Ad pag. 14.

(xx) Nisi ipse autores) Qui sunt Zeillerus in Itinerario, Pflaumerus in Mercurio Italico, & inprimis Ferr. Loffredus in libello Italico Neapoli exculo, cui titulus: *Le Antichità di Pozzuolo e luoghi convecini.* Subjunctus autem ille est Sebastiani Bartoli Tractatus itidem Italico, qui

co, qui agit de ThermisPuteolanis, atque hunc habet titulum : *Breve Ragguaglio de' Bagni di Pozzuolo dispersi.*

Ad pag. 16.

(yy) *Lapis fugere nos jubet*) Hanc enim præ se fert Inscriptionem;

Posterì posteri

Vestra res agitur

Dies facem præfert diei, nudius perendino.

Advortite.

Vicies ab statu Solis nū fabulatur Histo ria

arsit Vesævus

Immani semper clade hæsitantium

Ne posthac incertos occupet moneo.

Vterum gerit mons hic

Bitumine, alumine, ferro, sulphure, auro, argento,

Nitro, aquarum fontibus gravem

Serius ocyus ignescet pelagoque influente pariet.

Sed ante parturit

Concutitur concutiturque solum

Fumigat coruscat flammigerat

Quatit aerem

Horrendum immugit, boat, tonat, arcet finibus accolas

Emicat dum licet.

Jam jam enititur, erumpit, mixtum igne lacum evomit

Præcipiti ruit ille lapsu, seramque fugam prævertit.

Si corripit, actum est. Periisti.

Anno Sal. 1631. 16. Cal. Jan.

Philippo IV. Rege

Emanuele Fonseca & Zunica Comite Montis Regii

Pro Rege

Repetita superiorum temporum calamitate subsidiisque ca-
lamitatis

Humanius

Humanius quò munificentius

Formidatus servavit, spretus oppressit incautos & avidos

Quibus Lar & supellex vita potior.

Tum tu si lapis audi clamantem lapidem

Sperne Larem, sperne sarcinulas, mora nulla, fuge.

Antonio Suares Mess. Marchione Vice præfecto viarum.

(zz) *Therma Bajenses*) Eas à Barbaris vastatas restituit Henricus Imperator Suevus, & Rex Neapolitanus, circa annum Christi 1186. & ne unquam memoria earum deleteretur, autor fuit celebri tum Poëtæ Siculo, *Alcadino*, ut cujusq; nomen, & etymologiam atque efficaciam sive virtutem versu complecteretur; quod ille etiam laudabiliter præstitit, sicut libellus ipsius testatur, cujus initium hoc est:

Inter opes operum DEVS est laudandus in illis,

In quibus humana deficit artis opus.

Res satis est dictu mirabilis, horrida visu:

A Phlegetonteo provenit amne salus.

Nam quæ defunctos aqua servens urit in imis,

Hæc eadem nobis missa ministrat opem.

Cætera cum fideis curentur regna Syrupis,

Balnea quæ curant, Terra Laboris habet.

Vosigitur quibus est nullius gutta metalli,

Quarite, quæ gratis auxilientur aquæ.

Quarum virtutes, & nomina, maxime Casar,

Præsens pro mira laude Libellus habet.

(aaa) *Inscriptiones*) Fortè illæ non aliæ fuerunt quàm versus Alcadinus; nullum enim est dubium, Bajanæ thermas initio non tam fuisse destinatas bono publico, quàm delicias præbuisse Principibus Nobilibusque Romanis: nec ullum proferri potest documentum à temporibus Monarchiæ Romanæ usque ad Henricum III. Thermas illas Inscriptionibus fuisse ornatas. Certè invidia Medicos Salernitanos non prius occupavit, quàm Alcadinus ipsarum virtutes, iussu quidem & auspiciis Augusti illius, propalasset.

(bbb) *Tres*) Nomina eorum sunt hæc: Antonius Sulimela, Philippus Capogrossus, & Hector de Prochyta.

(ccc) *Eosq; vivos absorpsit*) Inter Insulam Capreas & Promontorium Minervæ.

(ddd) *Adeo perfectis Oratoribus*) Nemo existimet me heic prodigum laudis esse: imò verò ingenuè fateor, audisse me aliquot, quorum excellentiam admirari quidem possum, condigno autem encomio celebrare non possum. Neque ægre ferent, credo, Concionatores illi inter Christianos eximii, si ipsis annumeremus aliquot etiam Judæos: præterito enim anno, quum festum esset Tabernaculorum, Venetiis duo erant, qui magna cum admiratione auditorum, etiam Christum sequentium, nec ineloquentium, in Synagogis dixerunt, eoque majorem laudem sunt promeriti. quod non literis, sed mercaturæ operam dedissent. Ita ut nihil aliud desiderari possit in his eorumque similibus, quàm ut eloquentiam suam ad meliorem religionem conferrent atque adhiberent.

(eee) *Qui in Concionibus suis à fabulis abstinēt*) Inter hos laudandi meritò sunt *Arragonius* Venetus, Sodalitii, nō fallor, Somaſcorum, *Pallavicinius* Neapolitanus, Societatis Jesu, & ante omnes Fr. *Angelus Vincentius Guinigi* Lucensis, Dominicanus, quorum conciones dignæ essent, quæ typis excuderentur.

Ad pag. 19.

(fff) *Bibliotheca publica*) *Bibliotheca D. Marci* continet libros Petrarchæ & Bessarionis, magni meritò æstimatos: *Ambrosiana* cœpta à S. Carolo Borromæo, & continuata ab ipsius Conſangvino, Cardinali Friderico, multa præclara cimelia custodit. *Laurentiana* initium suum habuit à Laurentio de Medicis, incrementum à Clemente VII. & perfectionem à Cosmo Magno Hetruriz Duce ejusque Serenissimis Successoribus. Abundat libris Græcis, Latinis, Hebraicis, Chaldaicis & Arabicis MSS. tīs, ne ipsa minus, quàm *Medicea* (per quam illam intelligo, quæ est in Palatio MAGNI DVCI S) Bibliothecario gaudet Antonio Magliabechio, ipso *ἡμετέριον βιβλιοθήκη. Vaticana* & proprio thesauro dives, & (poliis Palatinæ sive Heidelbergensis onusta est. Ad ea pertinet Codex MS. tus, hoc titulo: *Biblia Sacra Historica*, Cujus calci adjecti Germanica lingua rhythmī sequentes:

DUDE durch deine Güte
Beschehr uns Kugl und Hute
Mantel und Röck
Beiß und Bock!

Schaaf und Kinder /
Viel Frauen und wenig Kinder.
Explice durch den Banck /

Schmale Dienst machen einem das Jahr lang.

Qui quidem communiter Luthero tribuuntur, sed falsò: nam nec manus Lutheri est, nec ille unquam adeò peccavit contra leges Grammaticæ & Orthographiæ, ut indoctus iste, quisquis fuerit, Scriptor: Adde, quod ipse Subbibliothecarius mihi talsus sit, de MSS. tis Lutheri non nisi unicum in tota Vaticana extare, idque exiguum in forma quarta. Illud autem, in quo rhythmus prædicti leguntur, integri folii habet altitudinem. Vnde jam satis patet, quo jure quave injuria Beatus Vir verbum istorum Scriptor atque Auctor dicatur.

Quum occasione Notæ hujus, Romam iterum delatî simus, placeat, antequam inde abeamus, aliam Observationem annexere, natam è Bulla Pontificia, quotannis die Viridium recitari solita, qua suprà p. 7. diximus nos excommunicari. Bullam istam in Latino idiomate Pontifex appellat *Literas Processus*; atque inter alia ibi hæc leguntur verba: *Excommunicamus & anathemizamus, ex parte Dei omnipotentis, Patris & Filii & Spiritus Sancti, auctoritate quoq; Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, ac Nostra, quoscunq; Hussitas, Wiclephistas, Luteranos, Zuinglianos, Calvinistas, Vgonottos, Anabaptistas, Trinitarios & à Christiana fide Apostatas, & omnes ac singulos alios Hæreticos, quocunq; nomine censeantur, & cujuscunq; sectæ existant.* Jam mirum alicui videatur, cur Trinitarii Hæreticis accenseantur, si Trinitarii sūt, qui tres in Vna Essentia Divina personas confitentur; hoc enim modo Pontifex se ipse cū sequacibus suis excommunicaret; quoniam cū Ecclesia sua articulo de Trinitate ipsemet subscribit. Atque hoc Argumentum adeò est speciosum, ut quum Nobis ratum quidam primariis Sacerdotibus inclytæ alicujus in Italia civitatis id objiceret, tempusq; cogitandi sat longum daret, illi exinde se extricare haud potuerint. Tantum verò ad Jesuitas, quasi ad Triarios, res pervenit, quorum unus primò quidem nihil, biduo autem post ita respondit: per *Trinitarios* ibi intelligi non qui ab Anti-Trinitariis sic appellentur, Pontificios nimirum cum Lutheranis, Calvinianis, Anabaptistis, & quibuscunq; aliis S. Trinita-

tem credentibus, sed novam illam *Seclam*, ortam sub Pio IV. de qua Gabriel Vazquez Tom. II. Comment. & Dispp. in Primâ Thomæ p. 9. ita memoret: *Jam verò, ut refert Sanderus lib. 7. de Visib. Monarch. hæresi 228. & Prateolus verbo Deistæ tempore Pii IV. sub anno 1654. orti sunt Deistæ seu Trinitarii, quod cum in Deo Tres hypostasies confiterentur, tres personas negabant, nescio quid per Subsistentiam intelligentes.* Quo si respiciat Bulla quoque Pontificia, dubium sanè cessat, atque illa, hac quidem in parte, à magno liberatur ab absurdo.

Ad pag. 21.

(ggg) *Pater meus hoc in loco Collegas*) Qui sunt D. MAVRITIUS HOFFMANNVS tum Botanices & Anatomix, hodiè Botanices & Chirurgix, M. JOAN. PAVLVS FELWINGER, tum Logices & Metaphys. jam Logic. & Politices, & MATTHIAS KOENIG, olim Græcæ Lingux, nunc & Poesos Professor, Viri de studiosâ Juventute & Orbe Erudito, quem scriptis præclarissimis juverunt, optime meriti.

(hhh) *Vnum ex illis tribus*) FELWINGERVM, quem Academicæ jam Seniore, cum prædictis duobus, & reliquis etiam Professoribus, Collegis meis plurimum honorandis, Divina Clementia non hujus tantum Universitatis, sed totius Reipublicæ Literariæ bono, diu servet ac felicitet!

FINIS.

In gratiam BENEVOLI LECTORIS, & ne vacua relinqueretur hæc pagina, visum est, ex Inscriptionibus Romanis recentioribus, duas heic apponere. Quarum altera monumento Alexandri III. Pont. Max. quod ferè in medio Basilicæ Lateranensis erectum, ipsiusque & Alexandri VII. Successoris insignibus ornatum est, subjecta ita habet:

ALEXAN.

§§§(43.)§§§

ALEXANDRO III. PONT. MAX.
NOBILI PANDINELLA GENTE SENIS NATO
QVI DIFFICILLIMIS TEMPORIBVS
EXIMIA PIETATE
SVMMA PRVDENTIA AC DOCTRINA
ECCLESIAE PRÆFVIT ANNIS XXII.
INVICTA FORTITVDINE ATQVE CONSTANTIA
APOSTOLICÆ SEDIS IURA
AVCTORITATEM DIGNITATEMQVE RESTITVIT
ET POST IMMENSOS LABORES
AC SOLICITVDINES PACE PARTA
OECVMENICVM LATERANENSE CONCL-
LIVM CELEBRAVIT
SANCTISSIMAS DE ELIGENDO SVMMO
PONTIFICE
DEQVE VI ET AMBITV COERCENDO
LEGES TVLIT
THOMAM CANTVARIENSEM ANTISTITEM
BERNARDVM CLAREVALLIS ABBATEM
QVOS VIVENTES AMICISSIMOS HABVIT
EDVARDVM ANGLIÆ CANVTVM DANIAE RE-
GES SANCTORVM NVMERO
ADSCRIPSIT
PLVRIMISQVE ALIIS MAXIMIS REBVS GESTIS
VITÆ DEMVM ET GLORIAE CVRSVM
CONFECIT
ANNO SÁL. MCLXXXI. CAL. SEPT.
ALEXANDER VII. PONT. MAX. NOMINIS
ET MVNERIS
IN ECCLESIA SVCCESOR
PONTIFICI TANTO CIVI SVO
PIOS CINERES VENERATVS POSVIT.

Alterā in Porticu Ecclesiæ S. Mariæ in Via Lata,
hæc est;

ALEXANDRO VII. PONT. MAX.
LOCVS ANTIQVA VENERATIONE SACER
ET NOBILIS

IN QVO S. APOSTOLVM PAVLVM DIV MORATVM
NON SEMEL VNA CVM IP SO ECCLESIAE CAPITE
S. PETRO

DE REBVS CHRISTIANÆ FIDEI DELIBERASSE
VBI S. LVCAM EVANGELISTAM ET SCRIPISSE
ET DEIPAKÆ VIRGINIS IMAGINES DEPINXISSE
JAM INDE A PRIMIS TEMPORIBVS TRADITVM
CONGESTV TERRÆ OLIM DEPRESSVS ATQVE
INACCESSVS

FACILI SCALARVM DESCENSV
IMMISSOQVE FENESTRIS LVMINE
PER VIVS. FACTVS

PVRGATVS EXORNATVSQVE
PIO FIDELIVM CVLTVI RESTITVTVS EST
ANNOSAL. MDCLXII.

CORRIGENDA.

p. 8. l. 26. aliquid
p. 12. l. 33. obeisii.
p. 13. l. 11. trophæo;
p. 14. l. 34. ergastula.
p. 15. l. 2. Sabbathi
p. 17. l. penult. affectum.
p. 18. l. 33. Patrio.
p. 21. l. 13. in marg. Tom.
p. 24. l. 27. 1599.
p. cad. l. 37. Pontificalis.

aliquid
obeisii.
trophæo.
ergastula.
Sabbati.
affectum.
Patrio.
Tom. l.
1600.
Pontificalis.

